

Initiatief, participeren en faciliteren

*Een onderzoek naar de verhouding tussen de
overheidsparticipatieladder, de vier perspectieven op
overheidssturing en de Omgevingswet in de Regenboogbuurt in
Almere en de St. Annastraat in Nijmegen*

Janne Goossens
s1003533

Bachelorscriptie Geografie, Planologie en Milieu
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit

Geschreven onder begeleiding van mw. Dr. S.A. Veenman

juli 2021

Woorden: 21.523

**BACHELORS
SCRIPTIE**

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn bachelorthesis. Een onderzoek over de manier waarop de overheidsparticipatieladder, de perspectieven op overheidssturing en de Omgevingswet zich tot elkaar verhouden bij klimaatadaptieve projecten in de gemeenten Almere en Nijmegen. De thesis is geschreven als afronding van mijn bachelor Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit. Ik heb mijn thesis geschreven over overheidsparticipatie omdat dit een grote rol gaat spelen in de Omgevingswet, die in 2022 intreedt en ik er gaandeweg mijn bacheloropleiding achter kwam dat ik de juridische kant van planologie erg interessant vind. Dit heb ik gecombineerd met klimaatadaptatie, omdat ik het ook erg interessant vind om me te verdiepen in de effecten van klimaatverandering in steden. Hierin wil ik me gaan specialiseren tijdens mijn master Spatial Planning – Cities, Water and Climate Change aan de Radboud Universiteit, waar ik in september mee start.

Gedurende het schrijven van mijn thesis heb ik voornamelijk geleerd over welke verschillende partijen een rol spelen in het uitvoeren van projecten en hoe de dynamiek tussen deze partijen is. Verder heb ik op persoonlijk gebied ook veel geleerd, bijvoorbeeld dat het voor mij erg goed werkt om grote projecten in hele kleine stapjes van een aantal uur per dag te verdelen, in plaats van hele dagen achter mijn laptop te zitten.

Deze thesis is geschreven tussen februari 2020 en juli 2021 met een pauze van acht maanden tussendoor. Dr. S.A. Veenman heeft me tijdens deze hele periode erg goed begeleid en kwam met goede tips voor mijn thesis, maar ook voor het indelen van mijn vrije tijd. Ik wil haar hier graag voor bedanken. Verder wil ik alle respondenten bedanken die tijd vrijmaakten om mijn vragen te beantwoorden. Zonder hen was het onmogelijk geweest om dit onderzoek uit te voeren.

Ik wens u veel leesplezier!

Janne Goossens

Juli 2021

Samenvatting

Naar alle waarschijnlijkheid zal de Omgevingswet in 2022 in werking treden waardoor het geheel aan wetten met betrekking tot de omgeving eenvoudiger en integraal wordt (Informatiepunt Leefomgeving, 2020). Volgens de Omgevingswet dienen gemeenten burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties te stimuleren om zelf initiatief te nemen en te participeren (Rotmans, 2018). Gemeenten moeten dit ondersteunen door zich faciliterend op te stellen. Initiatief, participatie en een faciliterende rol van de gemeente staan dus centraal in de Omgevingswet (Rotmans, 2018). Echter is het voor veel gemeenten nog onduidelijk hoe ze deze drie begrippen kunnen implementeren bij bijvoorbeeld klimaatadaptieve projecten. In deze scriptie wordt hier antwoord op gegeven door middel van onderzoek naar hoe de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zich tot elkaar en de Omgevingswet verhouden bij twee klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen. In de Omgevingswet wordt klimaatadaptatie namelijk ook steeds belangrijker. Klimaatadaptatieve maatregelen zijn nodig doordat natuurlijke invloeden en invloeden van de mens zorgen voor klimaatverandering.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in welke lessen er geleerd kunnen worden over hoe de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing die de gemeenten Almere en Nijmegen hebben aangenomen bij verschillende fasen van de klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt en de St. Annastraat zich tot elkaar en tot de Omgevingswet verhouden om de mogelijkheden om deze met elkaar te combineren te onderzoeken. De hoofdvraag sluit hierop aan en luidt: *welke lessen kunnen worden geleerd over de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren en hoe verhouden ze zich tot de Omgevingswet in verschillende fasen van de klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen?*

Om dit te onderzoeken is er een kwalitatief diepteonderzoek gedaan door middel van een vergelijkende casestudy. Een casestudy heeft als doel om een integraal en diepgaand inzicht te verkrijgen van een bepaald proces (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 179). Om de hoofdvraag te beantwoorden is dit diepgaande en integrale inzicht over de twee klimaatadaptieve projecten nodig. Er is gekozen voor deze twee klimaatadaptieve projecten omdat de mate van participatie tussen de projecten verschilt. Bij het project in Almere is relatief veel participatie terwijl de mate van participatie relatief minder is bij het project in de St. Annastraat. In deze scriptie wordt gekeken of het verschil in participatie bij deze casussen invloed heeft op de treden van de overheidsparticipatieladder en het perspectief op overheidssturing en hoe deze zich tot elkaar en de Omgevingswet verhouden.

De twee projecten zijn onderverdeeld in vijf verschillende projectfasen uit Wijnen et al. (1999). Elke fase is apart behandeld tijdens de semi-gestructureerde interviews die naderhand zijn geanalyseerd en gecodeerd. Ook is er informatie gehaald uit wetenschappelijke literatuur en beleidsdocumenten.

De resultaten laten dus zien dat er bij beide casussen geconcludeerd kan worden dat de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing niet goed te combineren zijn. Wel laat de casus in de Regenboogbuurt in het licht van veel participatie zien dat er een vorm van overheidssturing wordt aangenomen die handelt vanuit de samenleving naar de overheid wanneer de gemeente handelt volgens een lage trede van de overheidsparticipatieladder. Er is hier dus sprake van een patroon in de verhouding tussen de twee theorieën. Dit is niet het geval bij het project in de St. Annastraat, waar sprake is van minder participatie. Uit het onderzoek is tevens gebleken dat hoe lager de positie op de overheidsparticipatieladder is, hoe meer er sprake is van initiatief, participatie en een faciliterende rol van de gemeente. Ook laten de resultaten zien dat er meer sprake van initiatief, participatie en een faciliterende rol is naar mate er gehandeld wordt vanuit de samenleving naar de overheid. Dit is het geval bij een samenwerkende en responsieve overheid. Om de Omgevingswet zo goed mogelijk te implementeren, dienen gemeenten dus het perspectief van een samenwerkende en responsieve overheid en een lage positie op de overheidsparticipatieladder aan te nemen.

Voorwoord.....	2
Samenvatting	3
1. Inleiding.....	7
1.1 Projectkader.....	7
1.2 Doel- en vraagstelling	8
1.3 Relevantie.....	9
1.3.1 Maatschappelijke relevantie	9
1.3.2 Wetenschappelijke relevantie	10
1.4 Onderzoeksmodel.....	11
1.5 Leeswijzer.....	12
2. Theorie	13
2.1 Theorieën.....	13
2.1.1 De Overheidsparticipatieladder.....	13
2.1.2 Vier perspectieven op overheidssturing	17
2.2 Conceptueel model.....	21
3. Methodologie.....	23
3.1 Onderzoeksstrategie.....	23
3.1.1 Fasen in casussen en verantwoording.....	25
3.2 Dataverzameling.....	25
3.2.1 Literatuurstudie.....	26
3.2.2 Semigestructureerde interviews.....	26
3.3 Data-analyse.....	28
3.4 Validiteit en betrouwbaarheid	29
4. Casus 1: de Regenboogbuurt in Almere.....	31
4.1 Inleiding Casus	31
4.2 Vormen van overheidsparticipatie per fase	32
4.2.1 Initiatieffase	33
4.2.2 Definitiefase.....	33
4.2.3 Ontwerpfase	34
4.2.4 Voorbereidingsfase.....	36
4.2.5 Realisatiefase	36
4.2.6 Conclusie	37
5. Casus 2: St. Annastraat in Nijmegen	40
5.1 Inleiding Casus	40
5.2 Vormen van overheidsparticipatie per fase	42

INHOUDSOPGAVE

5.2.1 Initiatiefase	42
5.2.2 Definitiefase.....	43
5.2.3 Ontwerpfase	43
5.2.4 Voorbereidingsfase.....	44
5.2.5 Realisatiefase	44
5.2.6 Conclusie	45
6. Conclusie	47
6.1 Vergelijking Almere en Nijmegen	47
6.2 Aanbevelingen	48
6.3 Reflectie.....	49
5.3.1 Kritische reflectie op onderzoek.....	49
5.3.2 Reflectie op eigen proces	50
Bronnenlijst	52
Bijlagen	56
Bijlage 1: Interviewguide opdrachtgever Nijmegen.....	56
Bijlage 2: Interviewguide infra aannemer Regenboogbuurt Almere	59
Bijlage 3: Interviewguide medewerker Idverde Regenboogbuurt.....	61
Bijlage 4: Interviewguide projectleider herinrichting St. Annastraat	64
Bijlage 5: Interviewguide projectmanager Regenboogbuurt	67
Bijlage 6: Interviewguide beleidsadviseur klimaatadaptatie gemeente Nijmegen	70
Bijlage 7: Interviewguide projectleider groot onderhoud Dusseldorp	73
Bijlage 8: Interviewguide realisatiemanager Heijmans	75

1. Inleiding

1.1 Projectkader

Op dit moment is het geheel van wetten en regels met betrekking tot de omgeving erg ingewikkeld. Er zijn namelijk 26 verschillende wetten met 4700 artikelen (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2014; Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2020; Rotmans, 2018). Met de Omgevingswet, die naar alle waarschijnlijkheid in werking zal treden in 2022, worden deze wetten en artikelen samengevoegd tot een eenvoudigere en integrale wet. Volgens de Omgevingswet dienen gemeenten zich zo op te stellen dat burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden gestimuleerd om te participeren en zelf initiatief te nemen in de omgeving. Participeren houdt in dat burgers actief meepraten over projectplannen en ideeën inbrengen (Informatiepunt Leefomgeving, 2020). Van hen wordt dus een proactieve houding gewenst. Gemeenten dienen deze houding te ondersteunen door zich faciliterend op te stellen in plaats van sturend (Praamstra, 2018; Rotmans, 2018). Een faciliterende rol houdt in dat gemeenten de middelen verstrekken die nodig zijn om een bepaald initiatief te realiseren, maar verder afstand houdt van het initiatief (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012; Wong, 2014).

Initiatief nemen, participeren en de faciliterende rol van gemeenten staan dus centraal in de Omgevingswet. Echter is het voor veel gemeenten nog onduidelijk hoe ze deze drie centrale begrippen kunnen implementeren. Hoe kunnen gemeenten participatie, initiatief en een faciliterende rol implementeren bij klimaatadaptatieve projecten? Hoe verhouden verschillende rollen op het gebied van overheidsparticipatie die gemeenten aan kunnen nemen tot elkaar? Zijn de verschillende rollen te combineren? In deze scriptie wordt hier antwoord op gegeven door middel van onderzoek over hoe de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zich tot elkaar en de Omgevingswet verhouden bij twee klimaatadaptatieve projecten.

In de Omgevingswet wordt klimaatadaptatie ook steeds belangrijker. Klimaatadaptatie is nodig doordat natuurlijke invloeden en invloeden van de mens zorgen voor klimaatverandering (Neil Adger et al., 2005; Van Buuren et al., 2010; WUR, z.j.). Zo zal de zeespiegel stijgen en nemen afvoeren van rivieren toe. Dit heeft wateroverlast als gevolg (Van Buuren et al., 2010). Ook zullen er warmere zomers en perioden van droogte voorkomen, maar ook winderoverlast en hevige regenbuien zullen het gevolg zijn van klimaatverandering. Door de warmere zomers en de algemene temperatuurstijging zal het sterfte risico door hittestress verhogen (Runhaar et al., 2014; Van Buuren et al., 2010; Van der Hurk et al., 2014). Volgens Driessen et al. (2010) zijn deltagebieden zeer kwetsbaar voor klimaatverandering. Deze gebieden hebben te maken met de gevaren van een

zeespiegelstijging, maar ook stijgende rivierafvoeren kunnen voor grote risico's zorgen. De urbanisatiegraad in deltagebieden is vaak hoog waardoor veel mensen getroffen zullen worden door de hierboven benoemde gevolgen van klimaatverandering. Doordat de urbanisatiegraad hoog is, zijn de gebieden ook economisch kwetsbaar. Nederland is een voorbeeld van een deltagebied waardoor het land relatief hoge risico's loopt bij klimaatverandering (Driessen et al., 2010).

Om de nadelige gevolgen van klimaatverandering te beperken of te voorkomen worden verschillende maatregelen genomen. Klimaatadaptatie is een van deze maatregelen (Reckien et al., 2018). Klimaatadaptatie is een directe aanpassing in het heden om klimaatverandering in de toekomst minder onzeker te maken. Het gaat dan voornamelijk over aanpassingen in de fysieke omgeving door middel van het (her)ontwikkelen van woningen, bedrijven en andere voorzieningen (Reckien et al., 2018; Runhaar et al., 2014). Voorbeelden van klimaatadaptatieve maatregelen zijn het aanleggen van meer openbaar groen en water, het ontkoppelen van riool- en regenwatersystemen, groene daken en het vergroten van de capaciteit van rivieren en kanalen (Ministerie van Algemene Zaken, 2020; Rietveld, 2010; Runhaar et al., 2014).

In deze scriptie worden de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren en de verhouding tot de Omgevingswet onderzocht met behulp van twee casussen. Het gaat hierbij om de klimaatadaptatieve projecten in de Regenboogbuurt in de gemeente Almere en de St. Annastraat in de gemeente Nijmegen.

1.2 Doel- en vraagstelling

In het projectkader kwam naar voren dat dit onderzoek zal gaan over hoe de treden op de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing die de gemeenten Almere en Nijmegen hebben aangenomen bij twee klimaatadaptatieve projecten zich tot elkaar en tot de Omgevingswet verhouden en of er mogelijkheden zijn om deze theorieën met elkaar te combineren. Dit komt ook terug in de doelstelling van dit onderzoek:

Inzicht verkrijgen in welke lessen er geleerd kunnen worden over hoe de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing die de gemeenten Almere en Nijmegen hebben aangenomen bij verschillende fasen van de klimaatadaptatieve projecten in de Regenboogbuurt en de St. Annastraat zich tot elkaar en tot de Omgevingswet verhouden teneinde de mogelijkheden om deze met elkaar te combineren te onderzoeken.

Deze doelstelling heeft een praktijkgericht karakter en kwalitatieve kennis is nodig om te onderzoeken wat de verhouding tussen de Omgevingswet en de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing zijn en of er mogelijkheden zijn om deze theorieën met elkaar te combineren. Om aan kwalitatieve kennis te komen is de volgende hoofdvraag opgesteld:

Welke lessen kunnen worden geleerd over de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren en hoe verhouden ze zich tot de Omgevingswet in verschillende fasen van de klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen?

Om de centrale vraag te beantwoorden zijn 4 verschillende deelvragen opgesteld:

- a. Welke treden van de overheidsparticipatieladder neemt de gemeente Almere aan bij verschillende fasen van het klimaatadaptieve project in de Regenboogbuurt?
- b. Welke perspectieven op overheidssturing heeft de gemeente Almere bij verschillende fasen van het klimaatadaptieve project in de Regenboogbuurt?
- c. Welke treden van de overheidsparticipatieladder neemt de gemeente Nijmegen aan bij verschillende fasen van het klimaatadaptieve project in de St. Annastraat?
- d. Welke perspectieven op overheidssturing heeft de gemeente Nijmegen bij verschillende fasen van het klimaatadaptieve project in de St. Annastraat?

Deelvragen A en B worden beantwoord in hoofdstuk 4, waarin het klimaatadaptieve project in de Regenboogbuurt in Almere uitvoerig wordt besproken. Deelvragen C en D zijn behandeld in hoofdstuk 5. In dit hoofdstuk is het project in de St. Annastraat in Nijmegen behandeld.

1.3 Relevantie

1.3.1 Maatschappelijke relevantie

Met de Omgevingswet in aantocht wordt het belang van overheidsparticipatie in projecten binnen de fysieke omgeving groter. De rol van gemeenten wordt faciliterend in plaats van regisserend (Rotmans, 2018). Het is voor veel gemeenten nog onduidelijk hoe ze deze faciliterende rol het beste in kunnen vullen. Dit onderzoek vormt hier een antwoord op door uit te zoeken hoe de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zich tot elkaar en tot de Omgevingswet verhouden. Dit laat gemeenten zien waar ze staan op het gebied van overheidsparticipatie en kan ze verder helpen in hun proces

om een faciliterende rol zo goed mogelijk te implementeren.

Ten tweede is deze scriptie interessant voor burgers. Naast het belang van een faciliterende rol, wordt er in de Omgevingswet een nadruk gelegd op participatie en initiatief vanuit de samenleving. Burgers spelen hiermee een steeds grotere rol in (klimaatadaptieve) projecten. Zo worden ze meer betrokken bij projecten door gemeenten en zullen ze meer moeten participeren en initiatief moeten nemen. Deze scriptie geeft inzicht in waar de mogelijkheden voor burgers liggen om zo goed mogelijk te participeren en initiatief te tonen bij verschillende rollen van de overheidsparticipatieladder en perspectieven van overheidssturing.

1.3.2 Wetenschappelijke relevantie

In de afgelopen jaren zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd op het gebied van klimaatadaptieve projecten met behulp van de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing. Verhulst (2017) en Beek en van den Vrijhoef (2019) hebben in hun onderzoeken geschreven over klimaatadaptatie in combinatie met de overheidsparticipatieladder en de Omgevingswet. Hier concluderen zij dat een faciliterende rol het beste is, zeker met de Omgevingswet die bijna wordt ingevoerd. Echter wordt er niet ingegaan op waarom een faciliterende rol het beste is. De Vries (2019) maakt in zijn onderzoek duidelijk dat er geen ideale positie op de overheidsparticipatieladder bij klimaatadaptieve projecten bestaat. Per situatie en fase moet worden bekeken welke rol het beste is.

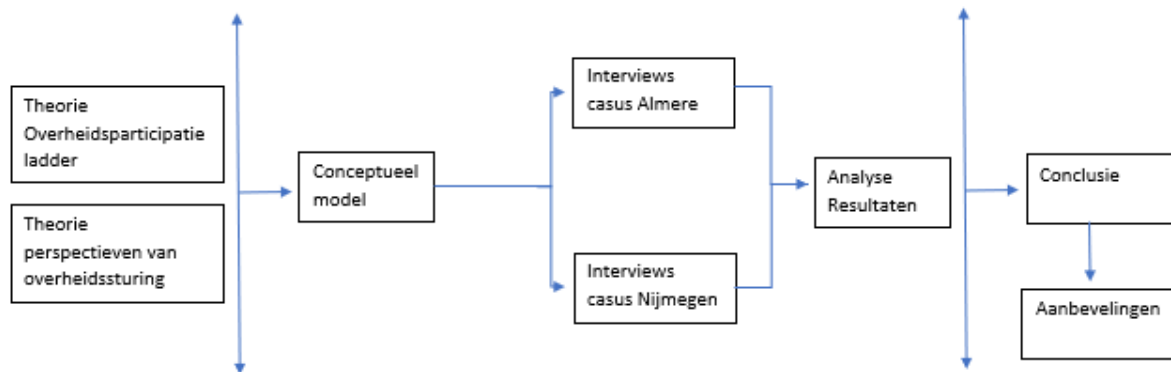
Daarnaast zijn er verschillende onderzoeken gedaan naar de combinatie van de vier perspectieven op overheidssturing en klimaatadaptatie (Holdijk, 2017; Van Buuren & Poperink-Verkerk, 2014; Van der Kolk, 2017; Van der Steen & Van Buuren, 2017).

Holdijk (2017) schrijft over de vier perspectieven op overheidssturing in combinatie met klimaatadaptatie. In haar onderzoek wordt gekeken naar welk perspectief op overheidssturing waterschap Aa en Maas kan gebruiken om klimaatadaptief gedrag onder bewoners te stimuleren om zo bebouwd gebied klimaatadaptief in te richten en daarmee de gevolgen van klimaatverandering te verkleinen. Van der Steen en Van Buuren (2017) passen de vier perspectieven op overheidssturing toe op de Omgevingswet. Ze stellen hierbij dat er met de invoering van de Omgevingswet een grote verandering in gedachtegang binnen de planologie is.

Er is dus al onderzoek gedaan naar de overheidsparticipatieladder en de perspectieven van overheidssturing op het gebied van klimaatadaptatie. Ook de Omgevingswet is in eerder onderzoek al meegenomen, echter ging dit onderzoek niet gedetailleerd in op de inhoud van de Omgevingswet. Daarnaast is de verhouding van de

overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing nog niet onderzocht en ontbreekt hier dus kennis. Deze scriptie vult deze hiaten in de kennis door in te gaan op hoe de overheidsparticipatieladder van het Raad van het Openbaar Bestuur (2012) en de vier perspectieven op overheidssturing van Van der Steen et al. (2014a) zich tot elkaar en de Omgevingswet verhouden.

1.4 Onderzoeksmodel

Figuur 1: Het onderzoeksmodel (eigen ontwerp)

Volgens Verschuren en Doorewaard (2015) is een onderzoeksmodel een weergave van het onderzoek in de vorm van een schema. In een onderzoeksmodel worden de stappen die genomen worden globaal besproken. Aan de hand van deze stappen wordt de doelstelling bereikt. Het onderzoeksmodel afgebeeld in figuur 1 is het onderzoeksmodel dat hoort bij dit onderzoek. Het model is tot op zekere hoogte een chronologische volgorde van hoe het proces zal lopen. Echter is onderzoek doen een iteratief proces, wat betekent dat het een proces van herhaling zonder vaste volgorde is (Bleijenbergh, 2015). In de praktijk betekent dit bijvoorbeeld dat stukken herschreven zullen worden in een latere fase van het onderzoek.

De eerste fase bestaat uit het lezen en verkennen van theorieën over de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven van overheidssturing. Aan de hand van deze informatie wordt het theoretisch kader opgesteld. De theorie uit het theoretisch kader zal centraal staan in dit onderzoek. Daarna wordt in fase twee het conceptueel model gevormd, dat gebaseerd is op het theoretisch kader. In de derde fase is de informatie die benodigd is om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden door middel van interviews met de gemeenten, opdrachtgevers, projectleiders en andere betrokkenen van de klimaatadaptieve projecten in Almere en Nijmegen. Uit deze interviews zal informatie gehaald worden over de rollen die de gemeenten hebben ingenomen tijdens verschillende fasen tijdens de projecten. Daarna worden er beleidsstukken en wetenschappelijke literatuur gebruikt om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden. Dan wordt de informatie uit deze interviews, literatuur en beleidsstukken geanalyseerd en beschreven. In de laatste fase is antwoord gegeven op de

hoofdvraag in de conclusie, dit is gedaan door de twee resultaten te vergelijken. Daarnaast worden er aanbevelingen voor volgend onderzoek genoemd.

1.5 Leeswijzer

Deze scriptie is opgedeeld in zes verschillende hoofdstukken. In hoofdstuk 2 wordt de theorie behandeld aan de hand van een theoretisch kader, conceptueel model en operationalisatie. Het theoretisch kader geeft achtergrondinformatie over de belangrijkste theoretische termen in het onderzoek: de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing. Tevens worden de centrale concepten uit deze theorieën geoperationaliseerd in een operationalisatieschema. Daarnaast is er een conceptueel model opgesteld om de verbanden tussen deze concepten en theorieën duidelijker te maken. In hoofdstuk 3 komt de methodologie aan bod. Ten eerste wordt de onderzoeksstrategie besproken en wordt verantwoording van de cases uitgewerkt. Daarna volgt een uitleg over hoe de data is verzameld en geanalyseerd. Hoofdstuk 3 wordt afgesloten met het bespreken van de mate van validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek. Hoofdstuk 4 en hoofdstuk 5 staan in het teken van een uitgebreide uitleg van de twee casussen en de resultaten van het onderzoek. In hoofdstuk 4 wordt de herinrichting van de Regenboogbuurt in Almere eerst grondig toegelicht, waarnaar de antwoorden op deelvragen A en B worden gegeven. Het hoofdstuk daarna geeft uitleg over de herinrichting van de St. Annastraat in Nijmegen waarnaar deelvragen C en D worden beantwoord. Vervolgens volgt in hoofdstuk 6 de conclusie, waar antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag. Daarna volgen de aanbevelingen en een reflectie op het onderzoek.

2. Theorie

In het theoretisch kader worden de theoretische inzichten die in deze thesis aan bod komen gepresenteerd en uitgelegd. Ten eerste zal er ingegaan worden op de overheidsparticipatieladder van de Raad van het Openbaar Bestuur (2012). Daarna komen de vier perspectieven op overheidssturing van Van der Steen et al. (2014a) aan bod. Bij elk aspect van de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing is een operationalisatieschema toegevoegd, waar de aspecten worden geoperationaliseerd. Dit operationalisatieschema is gebruikt bij het analyseren van de resultaten.

Operationaliseren is begrippen vertalen naar meetbare concepten waardoor de begrippen waargenomen kunnen worden (Vennix, 2011). Een operationalisatieschema bestaat uit theoretische begrippen, wat in dit geval de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zijn. Daarnaast zijn er dimensies die ervoor zorgen dat een theoretisch begrip scherper wordt afgebakend en uiteengerafeld. Deze dimensies zijn verder uitgewerkt in indicatoren, die ervoor zorgen dat de dimensies concreet en meetbaar worden (Vennix, 2011). Deze indicatoren zijn beschreven aan de hand van wetenschappelijke literatuur.

Na de theorie over de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing volgt het conceptuele model. In het conceptuele model worden de belangrijkste begrippen van het onderzoek en hun onderlinge samenhang weergegeven (Vennix, 2011).

2.1 Theorieën

Zoals hierboven genoemd gaat deze paragraaf in op de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing. Beide theorieën gaan over bepaalde perspectieven die gemeenten kunnen hebben over participatie en overheidssturing. In deze scriptie wordt gekeken naar hoe deze theorieën zich tot elkaar verhouden en of er mogelijkheden zijn om ze te combineren. Omdat deze theorieën beide gaan over bepaalde perspectieven die gemeenten kunnen hebben zijn ze geschikt om ze met elkaar te vergelijken. Ook wordt er onderzocht welke invloed deze twee theorieën hebben op de mate van initiatief, participatie en de faciliterende rol van de gemeenten bij de twee casussen.

2.1.1 De Overheidsparticipatieladder

De participatieladder van Arnstein (1969) is meerdere malen gekoppeld aan de mate van invloed van bewoners op klimaatadaptieve projecten. Deze ladder bestaat uit zeven treden,

waarbij er bij de lagere treden geen rekening wordt gehouden met de participanten terwijl er sprake is van burgermacht bij de hogere treden. Echter voldoet de burgerparticipatieladder niet bij een groot deel van de initiatieven uit de samenleving, omdat deze ladder er vanuit gaat dat de overheid het initiatief neemt en iets wil en hierbij zelf bepaalt welke inbreng van de burgers past bij het initiatief. Echter zijn er ook projecten waarbij de overheid niet bepaalt welke inbreng van de burgers erbij past, omdat de overheid ervoor kiest om terug te treden. Hiervoor was een andere participatieladder nodig, die de mogelijke rollen van de overheid expliciteert. Dit is gedaan door de Raad van het Openbaar Bestuur (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012).

Volgens de Raad van het Openbaar Bestuur (2012), is de samenleving leidend in het bepalen of er ondersteuning vanuit de overheid nodig is en in welke vorm de overheid dient te ondersteunen. Wanneer er behoefte aan ondersteuning van de overheid ontstaat vanuit de samenleving, is het particuliere initiatief leidend in bepalen welke rol de overheid dient aan te nemen. De Raad van het Openbaar Bestuur (2012) heeft de overheidsparticipatieladder opgesteld om verschillende vormen van overheidsondersteuning te onderscheiden en definiëren. Deze overheidsparticipatieladder bestaat uit vijf treden: loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren. De overheidsparticipatieladder is afgebeeld in figuur 2.

Hoe lager de vorm van overheidsondersteuning staat op deze ladder, hoe minder ondersteuning er wordt geboden vanuit de overheid. De samenleving krijgt dus meer ruimte naarmate de overheid de

overheidsparticipatieladder lager beklimt. Zoals hierboven genoemd, bestaat de

overheidsparticipatieladder uit vijf rollen. Deze worden hier uitgelegd volgens de Raad van het Openbaar Bestuur (2012).

- **Loslaten:** De laagste trede is een vorm van overheidsparticipatie waarbij de overheid loslaat. Dit houdt in dat de overheid de taak geheel loslaat en zich niet bemoeit met de inhoud en het proces van het initiatief (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012). In figuur 3 volgt de operationalisatie van loslaten.

Figuur 2: De overheidsparticipatieladder (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012)

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Overheidsparticipatieladder	Loslaten	<ul style="list-style-type: none"> • <i>De gemeente weet van het initiatief (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente grijpt niet in (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente waardeert en/of erkent het initiatief (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente bemoeit zich niet op inhoudelijk en procesmatig gebied (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente biedt geen financiële of materiële ondersteuning (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente kan een burgergerichte houding aannemen ten opzicht van het initiatief wat betreft het verlenen van vergunningen (Henst, 2014)</i> • <i>De volledige macht ligt bij de burgers/bedrijven om het initiatief tot uitvoering te brengen (Leeijen, 2013)</i>

Figuur 3: Operationalisatieschema loslaten (eigen ontwerp)

- **Faciliteren:** Hierbij heeft de overheid meer invloed op de inhoud en het proces van het initiatief. Wanneer een overheid zich faciliterend opstelt, komt het initiatief van een andere partij en ziet de overheid er belang in om het initiatief mogelijk te maken (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012). Een faciliterende overheid verstrekt dus de middelen die nodig zijn om initiatieven te realiseren (Wong, 2014). In figuur 4 is de operationalisatie van faciliteren uitgewerkt.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Overheidsparticipatieladder	Faciliteren	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Gemeente legt uit over de regels en procedures over het betreffende vakgebied en geeft ook aan welke succes- en faalfactoren er bij eerdere initiatieven naar voren kwamen (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente maakt gratis (vergader)- ruimte, kopieerfaciliteiten of andere materialen beschikbaar (Henst, 2014)</i> • <i>De gemeente verwijst initiatiefnemers naar andere instanties, initiatieven of personen wanneer deze het initiatief kunnen versterken en verder kunnen helpen (Henst, 2014).</i> • <i>De gemeente begeleidt het initiatief op procesmatig gebied (Henst, 2014).</i> • <i>De gemeente helpt bij het zoeken naar manieren om het project te financieren (Henst, 2014).</i> • <i>De gemeente is goed bereikbaar en reageert snel (Henst, 2014).</i> • <i>De gemeente houdt wat afstand van het initiatief, zodat overige partijen de ruimte hebben om het naar hun eigen inzicht vorm te geven (Henst, 2014).</i> • <i>De gemeente ziet het belang om het initiatief mogelijk te maken (Reus, 2014)</i> • <i>Private partijen zijn niet in staat om zonder hulp het initiatief tot uitvoering te brengen (Leeijen, 2013).</i>

Figuur 4: Operationalisatieschema faciliteren (eigen ontwerp)

- **Stimuleren:** de derde trede houdt in dat de overheid een stimulerende rol aanneemt. Op deze trede wil de overheid dat er een initiatief van de grond komt, maar besteedt de realisatie daarvan uit aan anderen. De overheid zoekt in dit geval alleen naar de mogelijkheden om de anderen zo ver te krijgen het beleid te realiseren (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012). De operationalisatie volgt in figuur 5.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Overheidsparticipatieladder	Stimuleren	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Gemeente bepaalt beleid of interventie (Maaskant, 2016)</i> • <i>Gemeente heeft een proactieve houding (Maaskant, 2016)</i> • <i>Andere partijen laten het beleid of de interventie tot stand komen (Maaskant, 2016)</i> • <i>Er wordt actief gezocht naar manieren om anderen in beweging te zetten door de gemeente (Reus, 2014).</i>

Figuur 5: Operationalisatieschema stimuleren (eigen ontwerp)

- **Regisseren:** op de vierde trede neem de overheid de rol aan van het regisseren. Hierbij houdt de overheid de regie, maar hebben andere partijen ook een rol (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012). Regisseren is uitgewerkt in indicatoren in figuur 6.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Overheidsparticipatieladder	Regisseren	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Betrokkenen hebben een (beperkte) rol (Maaskant, 2016)</i> • <i>Regie in handen van gemeente (Maaskant, 2016)</i>

Figuur 6: Operationalisatieschema regisseren (eigen ontwerp)

- **Reguleren:** de hoogste trede is reguleren. De overheid reguleert in dit geval door middel van wet- en regelgeving. De overheid controleert op de handhaving van deze wetten en regels en treedt op bij overtredingen. In dit geval staat de overheid recht tegenover de burgers (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012). Dit laatste aspect van de overheidsparticipatieladder is uitgewerkt in indicatoren in figuur 7.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Overheidsparticipatieladder	Reguleren	<ul style="list-style-type: none"> • <i>De gemeente handhaaft (Maaskant, 2016)</i> • <i>De gemeente treft sancties in geval van overtreding (Maaskant, 2016)</i> • <i>De gemeente is de wet- en regelgever (Maaskant, 2016)</i>

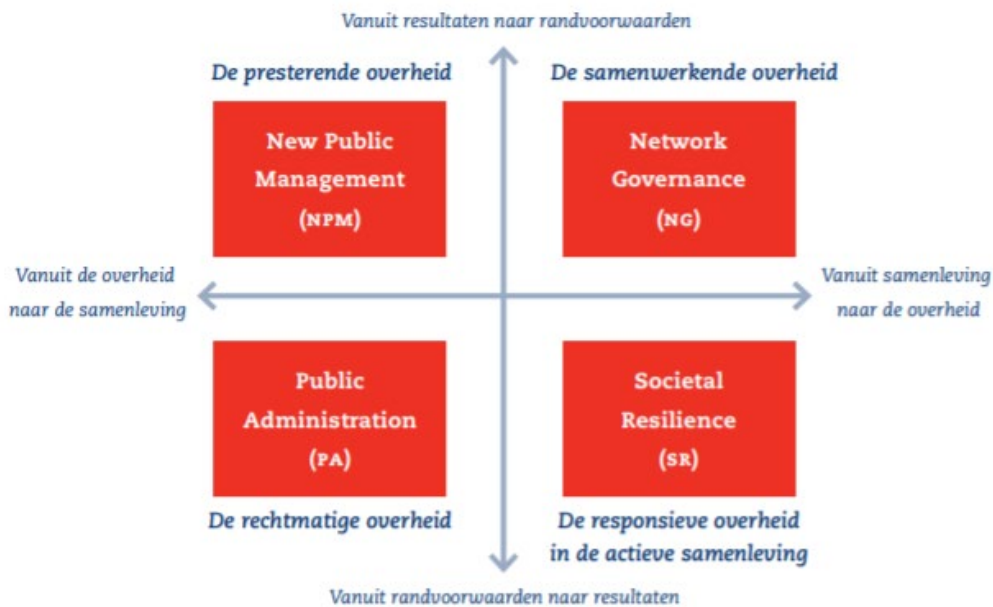
Figuur 7: Operationalisatieschema reguleren (eigen ontwerp)

Er is niet één beste rol die een overheid kan aannemen, omdat de beste keuze voor een rol afhankelijk is van wat de samenleving nodig heeft. Wat een samenleving nodig heeft verschilt per situatie en onderwerp. Een actieve samenleving zal bijvoorbeeld een andere rol van de overheid nodig hebben dan een passieve samenleving (Hajer, 2011). Overheden zullen dus per situatie en onderwerp moeten kijken naar welke rol zij op welke manier het best kunnen uitvoeren. Overheden dienen hun rol bewust te kiezen en hun keuze voor een bepaalde rol dient expliciet uitgelegd te worden aan partners (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012).

2.1.2 Vier perspectieven op overheidssturing

Volgens van der Steen et al. (2014a) zijn er vier rollen die een overheid kan aannemen, ook wel sturingsmodellen genoemd. De verticale as van het schema in figuur 8 verwijst naar de mate van inspanning geleverd door de overheid en of de nadruk wordt gelegd of het leveren van prestaties of op het creëren van benodigde randvoorwaarden. De horizontale as representeert de betrokkenheid van burgers en andere betrokkenen wat betreft overheidsdoelen. Hierbij wordt gekeken of de overheid deze doelen alleen kan realiseren. In dat geval bevindt de overheid zich links in het schema. Een overheid zit rechts in het schema

wanneer anderen een onderdeel zijn van de oplossing (van der Steen et al., 2014a). Vanuit de assen ontstaat een vierdeling die de vier sturingsvormen representeren. Deze vier sturingsmodellen zijn: de presterende overheid, de samenwerkende overheid, de rechtmatige overheid en de responsieve overheid in de actieve samenleving (van der Steen et al., 2014a).

Figuur 8: De vier perspectieven van overheidssturing (Schulz et al., 2016)

Hieronder wordt verder ingegaan op deze vier sturingsmodellen.

1) *De rechtmatige overheid*

Bij dit sturingsmodel staat centraal dat overheidshandelen op een legitieme en rechtmatige manier moet gebeuren. De overheid wordt gezien als een klassieke overheid; het is hiërarchisch georganiseerd en het politieke primaat en ambtelijk loyaliteit zijn duidelijk gescheiden. Publieke belangen worden bepaald in het politieke debat, waar politieke doelen worden vertaald naar regels en procedures en wordt er gekeken naar welke middelen er worden ingezet. Ambtenaren moeten zich bij een rechtmatige overheid onpartijdig, integer en zorgvuldig opstellen (van der Steen et al., 2014b). De rechtmatige overheid is uitgewerkt in figuur 9.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Perspectieven op overheidssturing	Rechtmatige overheid	<ul style="list-style-type: none"> Het belangrijkste middel voor overheidssturing is reguleren (Van der Kolk, 2017) Politieke doelen worden omgezet in regels en procedures (Van der Kolk, 2017) Er heerst een hiërarchische en bureaucratische structuur (Van der Kolk, 2017) Bewaken van rechten en plichten (Van der Kolk, 2017)

Figuur 9: Operationalisatieschema rechtmatige overheid (eigen ontwerp)

2) De presterende overheid

Na de klassieke overheid zoals benoemd in de tekst over de rechtmatige overheid, werd de presterende overheid gevormd (Stoker, 2006). Centraal bij de presterende overheid is het marktdenken, waarbij de overheid, net zoals bij de rechtmatige overheid, een hiërarchische rol inneemt. Ambities worden omgezet naar meetbare en voorspelbare doelen. Doelen worden ook pas als 'echt' bestempeld wanneer ze meetbaar zijn. In de uitvoering van deze doelen wordt er veel aandacht besteed aan de doelgerichtheid en doelmatigheid van de uitvoering. Ook kan het voorkomen dat een deel van de taken uitbesteed wordt naar private partijen. Echter blijft de sturing en uitvoering van de doelen in handen van de overheid. De presterende overheid ziet burgers en bedrijven als klanten die moeten worden bediend op een zo goed mogelijke manier. Ambtenaren dienen zich resultaatgericht, klantbewust en doelmatig op te stellen. Net als bij de rechtmatige overheid is de verhouding tussen de samenleving en de markt verticaal. Deze verhouding wordt vormgegeven via prestatieafspraken en transparantie (van der Steen et al., 2014b). Figuur 10 laat de operationalisatie van de presterende overheid zien.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Perspectieven op overheidssturing	Presterende overheid	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente legt de focus op het opstellen en behalen van concrete en heldere doelen en ambities (Van der Kolk, 2017) • Er wordt veel aandacht besteed aan de doelgerichtheid en doelmatigheid van de doelen in uitvoering (Van der Kolk, 2017) • Deel van taken kunnen aan private partijen gegeven worden (Van der Kolk, 2017) • De gemeente heeft de sturing en uitvoering van doelen in eigen handen (Van der Kolk, 2017) • Het marktdenken staat centraal en de gemeente neemt hierbij een hiërarchische rol in (Van der Kolk, 2017) • Gemeente ziet burgers en bedrijven als klanten die zo goed mogelijk moeten worden bediend (Van der Kolk, 2017) • Er worden afspraken gemaakt over prestaties en er is transparantie (Van der Kolk, 2017)

Figuur 10: Operationalisatieschema presterende overheid (eigen ontwerp)

3) De samenwerkende overheid

De laatste jaren is de samenwerkende overheid steeds centraler komen te staan. De overheid opereert niet langer meer geïsoleerd, maar opereert samen met anderen. Er is dus een meer horizontale verhouding, ook tussen markt en samenleving. Het bepalen van doelen vindt plaats met de overheid in interactie met belangrijke partners uit het bedrijfsleven en met particuliere partners in de samenleving die verschillende

groepen, meningen en belangen vertegenwoordigen. Deze interactie vindt plaats door publiek-private-samenwerkings-constructies en samenwerkingsverbanden. Afstemming vindt plaats in overleg tussen verschillende stakeholders waarna gezamenlijke besluiten worden genomen. De rol van de overheid en het beleid is is om maatschappelijke voorkeuren om te zetten naar handelingspraktijken (van der Steen et al., 2014b). Dit perspectief op overheidssturing is uitgewerkt in figuur 11.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Perspectieven op overheidssturing	Samenwerkende overheid	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Gemeente faciliteert in behoeften en wensen van de samenleving (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>De gemeente opereert in samenwerking met anderen (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>De gemeente en andere partijen zijn gelijk aan elkaar (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Bepalen van doelen in interactie (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Samenwerkingsverbanden (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Afstemming door overleg tussen stakeholders (Van der Kolk, 2017)</i>

Figuur 11: Operationalisatieschema samenwerkende overheid (eigen ontwerp)

4) De responsieve overheid in de actieve samenleving

Dit perspectief gaat uit van 'veerkracht' in de samenleving. De relatie tussen overheid en samenleving is minder hiërarchisch. Er wordt zo veel mogelijk door de overheid aangesloten bij dat wat er in de samenleving speelt. De overheid vraagt de samenleving om veerkrachtig en pluraal te zijn en bouwt minder op de centrale actoren van de gevestigde partijen. De overheid is er vooral om publieke waardebeoordeling binnen de maatschappij door burgers en bedrijven te ondersteunen. Ambtenaren dienen zich faciliterend op te stellen; soms zijn zij actief aanwezig en op andere momenten blijven ze bewust afwezig. Volgens Elzenga en Kruitwagen (2012) dient een (lokale) overheid een visie uit te werken om voor duidelijkheid te zorgen. Hiermee wordt zekerheid geboden voor initiatiefnemers en ben je als overheid voorspelbaar omdat de beleidsprincipes duidelijk zijn aangegeven. De overheid neemt een bescheiden rol in en sluit waar mogelijk aan bij het maatschappelijk initiatief. Er is dus sprake van een participerende overheid (van der Steen et al., 2014b). De operationalisatie van de responsieve overheid volgt in figuur 12.

Theoretisch begrip	Dimensies	Indicatoren
Perspectieven op overheidssturing	Responsieve overheid	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Gemeente richt zich op samenwerken en verbinden (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Er wordt uitgegaan van veel veerkracht in de samenleving (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Gemeente sluit zich aan bij wat er in de samenleving speelt (Van der Kolk, 2017)</i>

		<ul style="list-style-type: none"> • <i>Gemeente speelt een bescheiden rol en bevindt zich op de achtergrond (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Gemeente is omgevingsgericht (Van der Kolk, 2017)</i> • <i>Overleg tussen verschillende actoren binnen netwerken (Van der Kolk, 2017)</i>
--	--	---

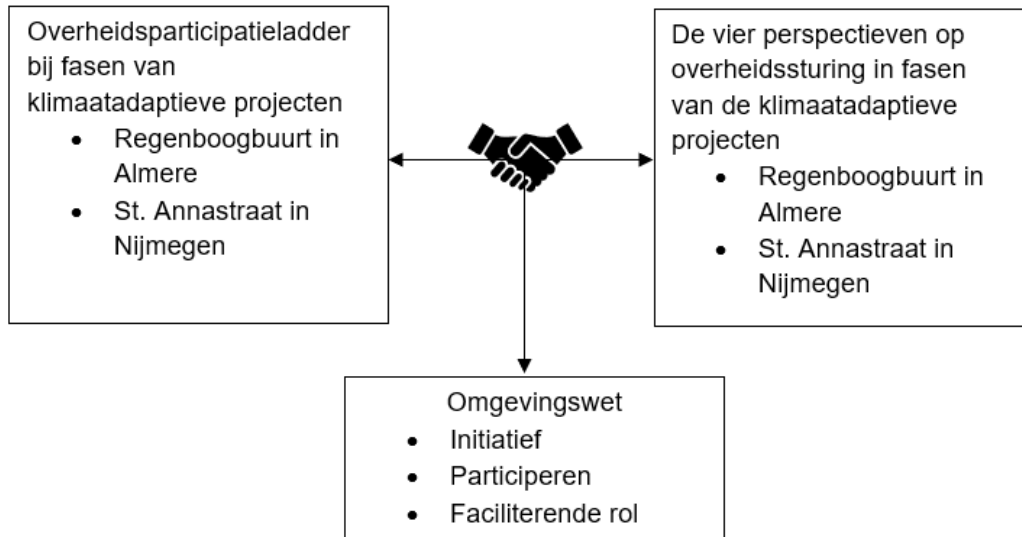
Figuur 12: Operationalisatieschema responsieve overheid (eigen ontwerp)

Het feit dat er onderscheid wordt gemaakt in vier perspectieven op de rol van de overheid, en daar zo over te spreken dat blijkt dat het een volgorde heeft, kan suggereren dat het gaat om een transitie waarin het ene perspectief opgevolgd wordt door het volgende perspectief volgens Van der Steen et al. (2014b). Echter geldt dit niet voor de vier perspectieven. Het is niet zo dat de een de ander vervangt, maar een nieuw perspectief komt bovenop het oude perspectief te liggen (van der Steen et al., 2013). In de praktijk bestaan de perspectieven naast elkaar in wisselende combinaties. Voor elke situatie wordt een ander model ingezet. De keuze voor een sturingsmodel wordt altijd beïnvloed door andere partijen (van der Steen et al., 2014b).

2.2 Conceptueel model

Aan de hand van het theoretisch kader is een conceptueel model opgesteld (figuur 13). Een conceptueel model geeft de belangrijkste begrippen van het onderzoek weer en laat hun onderlinge samenhang zien (Vennix, 2011). Hierbij is de Omgevingswet de onafhankelijke variabele en wordt gebruikt om te vergelijken met de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing. De Omgevingswet is een constante variabele. Het initiatief, participeren en de faciliterende rol van gemeenten zijn elementen uit de Omgevingswet die mee worden genomen in dit onderzoek. De overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing bij klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen zijn de afhankelijke variabelen die met elkaar en de onafhankelijke variabele worden vergeleken. De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Welke lessen kunnen worden geleerd over de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren en hoe verhouden ze zich tot de Omgevingswet in verschillende fasen van de klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen?

Figuur 13: Conceptueel model (eigen ontwerp)

3. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke methodologie gebruikt is om de hoofdvraag te beantwoorden. Ten eerste zal de onderzoeksstrategie aan bod komen waarin wordt besproken waarom er gekozen is voor een casestudy. Daaropvolgend komt de dataverzameling aan bod, waar de manier waarop informatie over het onderwerp is verzameld uitgelegd wordt. De data-analyse die daarop volgt geeft uitleg over hoe de gevonden informatie verwerkt en geanalyseerd wordt. Als laatste volgt een paragraaf over de validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek.

3.1 Onderzoeksstrategie

Een onderzoeksstrategie is het geheel van met elkaar samenhangende beslissingen over de manier waarop het onderzoek wordt uitgevoerd. Hierbij wordt voornamelijk gefocust op het verzamelen van relevant materiaal en de verwerking tot valide antwoorden op de hoofd- en deelvragen (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 155). Ten eerste wordt er een keuze gemaakt tussen breedte- en diepteonderzoek. Bij een breedteonderzoek is er minder diepgang, maar zijn de resultaten beter te generaliseren. Echter heeft dit onderzoek gedetailleerde en diepgaande informatie nodig over de manier waarop de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zich tot elkaar en tot de Omgevingswet verhouden bij twee klimaatadaptieve projecten. Dit betekent dat er in dit geval een diepteonderzoek nodig is waarbij de resultaten minder te generaliseren zijn, maar de informatie die verkregen wordt is diepgaand, gedetailleerd en heeft een sterke onderbouwing (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 156). Wel zouden er lessen getrokken kunnen worden uit dit onderzoek die gebruikt kunnen worden bij andere klimaatadaptieve projecten.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *Welke lessen kunnen worden geleerd over de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren en hoe verhouden ze zich tot de Omgevingswet in verschillende fasen van de klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen?*

Om deze centrale vraag te beantwoorden is er dus diepteonderzoek nodig. Daarnaast moet er worden bekeken welke vorm van onderzoek er nodig is. Deze bachelorthesis gebruikt een kwalitatieve benadering om aan empirisch materiaal te komen. Door een kwalitatieve benadering van onderzoek te kiezen, kan de diepte van dit onderzoek goed in beeld gebracht worden. Een kwalitatieve benadering houdt in dat er voornamelijk in de vorm van tekst en beshouwend wordt gerapporteerd (Verschuren & Doorewaard, 2015, p.

157). De theorie die in hoofdstuk twee is uitgelegd kan gezien worden als theoretisch raamwerk, en dient als middel in het uitvoeren van dit onderzoek.

In dit onderzoek is er sprake van een casestudy waarbij de focus ligt op twee specifieke casussen. Een casestudy is een onderzoek met het doel om een integraal en diepgaand inzicht te krijgen van een bepaald proces (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 179). Volgens Creswell et al. (2018, p. 99) is een casestudy een geschikte aanpak wanneer je verdiepende informatie over een bepaalde casus of bepaalde casussen wilt verkrijgen. Om de hoofdvraag in deze thesis te beantwoorden is er verdiepende informatie over twee casussen nodig. Dit is de reden dat er gekozen is voor een casestudy waarin de gemeenten Almere en Nijmegen centraal staan. In deze casestudy is gekeken naar welke positie beide gemeenten innemen op de overheidsparticipatieladder en welk perspectief op overheidssturing zij hanteren bij twee casussen. Deze casussen zijn twee klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen. Aan de hand van deze casussen is er onderzocht welke lessen er geleerd kunnen worden over de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren in verschillende projectfasen. Hierbij wordt ook bekeken hoe deze theorieën zich verhouden tot de Omgevingswet. In dit geval gaat het om een vergelijkende casestudy, omdat de situatie in beide casussen worden vergeleken om de hoofdvraag te beantwoorden.

Volgens Yin (1989) heeft een casestudy ook valkuilen. Namelijk dat het afbakenen van het onderwerp lastig kan zijn doordat de grens tussen casus en inhoud niet altijd duidelijk is. Om deze valkuil te verkleinen is er brontriangulatie nodig. Dit houdt in dat er wetenschappelijke literatuur, beleidsdocumenten en interviews worden gebruikt om aan informatie te komen. Bij literatuuronderzoek wordt er systematisch gezocht naar wetenschappelijke literatuur en andere bronnen om aan de hand daarvan de hoofdvraag te beantwoorden (Vennix, 2011). Daarnaast zijn er diepte-interviews afgenomen om tot informatie te komen. In totaal zijn er 8 respondenten geïnterviewd. Meer informatie hierover volgt in de paragraaf over dataverzameling.

Dit onderzoek is tevens een deductief onderzoek waarbij de reeds bestaande theorie over de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zijn besproken. Vanuit deze theorieën wordt er gefocust op hoe ze zich tot elkaar en de Omgevingswet verhouden bij twee klimaatadaptieve projecten. Er wordt dus gewerkt vanuit een bestaande theorie die toegepast wordt op casussen (Vennix, 2011).

3.1.1 Fasen in casussen en verantwoording

In dit onderzoek zal een vergelijkende casestudy uitgevoerd worden in de gemeenten Almere en Nijmegen aan de hand van verschillende projectfasen uit de theorie van Wijnen et al. (1999). Projecten beginnen met een initiatieffase, waarin de beslissing wordt genomen of het project wel of geen doorgang kan vinden. Daarnaast wordt in deze fase de reden waarom een project uitgevoerd moet worden beargumenteerd en worden de te bereiken resultaten worden aangegeven en afgebakend. De tweede fase is de definitiefase waarin het gaat om het gewenste projectresultaat zo concreet en eenduidig mogelijk te formuleren. Na de definitiefase volgt de ontwerpfase, waarin het vinden van oplossingen centraal staat. Het doel is om te bedenken hoe het project er qua vorm en inhoud uitziet, waaruit het projectresultaat bestaat en wat er nodig is om dit te behalen. De volgende fase is de voorbereidingsfase. Hier wordt er alles gedaan om de realisatie van het project vlekkeloos te laten verlopen. Het ontwerp wordt vertaald en voorbereid tot een realiseerbaar eindresultaat. De laatste fase in een project is de realisatiefase waarin het ontwerp wordt uitgevoerd en geïmplementeerd met als doel het gewenste projectresultaat te behalen (Wijnen et al., 1999). Deze verschillende projectfasen zijn gebruikt als manier om de casussen onder te verdelen in verschillende stappen. Elke afzonderlijke stap wordt toegepast op de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing.

Er is gekozen voor de casussen in Almere en Nijmegen omdat er een groot verschil is in mate van overheidsparticipatie tussen de twee. Bij de herinrichting van de Regenboogbuurt is er sprake van relatief veel participatie terwijl de mate van participatie bij de herinrichting van de St. Annastraat relatief minder is. In deze scriptie wordt gekeken of het verschil in participatie bij deze casussen invloed heeft op de treden van de overheidsparticipatieladder en het perspectief op overheidssturing die de gemeenten Almere en Nijmegen hebben en hoe dit zich tot elkaar en tot de Omgevingswet verhoudt.

3.2 Dataverzameling

In casestudies wordt gebruik gemaakt van brontriangulatie, wat inhoudt dat er meerdere bronnen worden gebruikt om data te verzamelen (Verschuren & Doorewaard, 2015). Door brontriangulatie te gebruiken, wordt er in dit onderzoek een valide beeld verkregen. De data voor deze scriptie is verkregen door middel van literatuurstudie van wetenschappelijke literatuur en beleidsdocumenten en door semi-gestructureerde interviews. Met de data die hiermee is verkregen is de hoofdvraag beantwoord.

3.2.1 Literatuurstudie

Onderzoek wordt gebaseerd op theorieën uit literatuuronderzoek (Silverman, 2011). Om een antwoord te formuleren op de hoofdvraag en deelvragen was wetenschappelijke kennis nodig over de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing. Deze informatie is reeds besproken in het theoretisch kader. Ook zijn er wetenschappelijke bronnen gebruikt bij het schrijven over verschillende fasen van projecten en klimaatadaptatie. Informatie over de herinrichting van de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen komt uit beleidsdocumenten. De literatuurstudie is dus gedaan door middel van wetenschappelijke literatuur en beleidsdocumenten.

3.2.2 Semigestructureerde interviews

Als derde bron van data zijn er 8 interviews afgenomen. Deze interviews zijn semigestructureerde interviews met gestandaardiseerde vragenlijst. Dit zijn interviews waarbij de volgorde van vragen en formulering vooraf tot op zekere hoogte is vastgesteld, maar er nog ruimte is voor aanpassingen tijdens het interview (Vennix, 2011). De interviewer kan op deze manier nog doorvragen of om uitleg vragen. In dit onderzoek is het nodig om te kunnen doorvragen en om uitleg te vragen zodat het duidelijk wordt welk perspectief op overheidssturing de gemeente heeft en op welke trede van de overheidsparticipatieladder ze staan per projectfase. Een nadeel van een semi-gestructureerd interview is dat er een kans bestaat dat de interviews inconsistent zijn. Om dit tegen te gaan moet de interviewer de subjectiviteit onderdrukken om valide antwoorden te krijgen (Vennix, 2011). Dit wordt hier onderdrukt door zo veel mogelijk dezelfde opzet te gebruiken voor de interviews door middel van interviewguides en ervoor te zorgen dat de interviewer haar mening niet prijsgeeft tijdens de interviews.

Er zijn verschillende respondenten geïnterviewd om informatie te verzamelen. Zo zijn er respondenten geïnterviewd van de gemeente Nijmegen en de gemeente Almere, maar ook van projectontwikkelaars zoals Dusseldorp en Idverde. De respondenten zijn allen benaderd via de e-mail waarnaar de interviews telefonisch zijn uitgevoerd. Het was namelijk niet mogelijk om de respondenten te bezoeken en ze te interviewen door middel van een face-to-face interview door COVID-19. Door het interviewen via telefoon valt lichaamstaal weg, maar toch is de informatie die verkregen is erg waardevol. De respondenten die mee hebben geholpen in dit onderzoek staan hieronder in de tabel van figuur 14 genoemd.

Om informatie te verkrijgen over het klimaatadaptieve project in de Regenboogbuurt in Almere zijn vier respondenten geïnterviewd. Het bouwteam van het project bestond uit vier partijen die zo veel mogelijk zijn vertegenwoordigd in deze interviews. Het eerste interview is

gehouden met de projectleider van Dusseldorp. Dusseldorp is de hoofdaannemer van het klimaatadaptieve project in de Regenboogbuurt waarbij de projectleider een goed algemeen overzicht heeft van alles wat er gebeurt tijdens het project. Het doel van dit interview was om informatie te krijgen over de rol van Dusseldorp in de verschillende projectfasen en wat de gemeente Almere in de ogen van de projectleider heeft gedaan om het project een succes te maken. Het tweede interview was met de Vestigingsmanager van Idverde. Uit het eerste interview werd duidelijk dat Dusseldorp andere bedrijven had gevraagd mee te werken met de herinrichting van de Regenboogbuurt. Idverde is een van deze bedrijven en was verantwoordelijk voor het groen en daarmee ook een deel van de klimaatadaptatieve maatregelen. In dit interview was het van belang om kennis te verkrijgen over de rol van Idverde in de verschillende fasen, de klimaatadaptieve maatregelen en de visie op de rol van de gemeente in het project. Het volgende interview was een interview met de Projectmanager Stadsruimte van de gemeente Almere. Deze respondent had veel kennis over de rol die de gemeente Almere heeft gespeeld tijdens het gehele project. Het doel was dan ook om informatie te verkrijgen over de rol van de gemeente Almere tijdens de verschillende projectfasen en op welke manier andere partijen betrokken waren. Daarnaast wist de projectmanager veel te vertellen over de manier waarop Dusseldorp en de andere aannemers betrokken zijn geraakt. Het laatste interview van deze casus is gevoerd met de projectleider Groot Onderhoud van Dusseldorp. Deze respondent heeft meegewerkt tijdens de ontwerpfase en de realisatiefase en het doel van dit interview was om wat meer informatie te winnen over de rol van Dusseldorp als hoofdaannemer in de ontwerpfase en realisatiefase.

Ook bij het klimaatadaptieve project in de St. Annastraat in Nijmegen zijn vier respondenten geïnterviewd. Bij dit project was er sprake van relatief minder participatie dan bij het project in Almere. De gemeente heeft veel taken op zich genomen en enkele taken uitbesteed aan de aannemer Heijmans. Er zijn om deze reden drie respondenten van de gemeente Nijmegen en een respondent van Heijmans geïnterviewd. Het eerste interview is gevoerd met de opdrachtgever van het project. Deze respondent is werkzaam bij de gemeente Nijmegen. Deze opdrachtgever kon veel vertellen over de initiatieffase en de definitiefase. Het doel was om te achterhalen hoe het initiatief tot stand is gekomen, wie de betrokken partijen waren in de verschillende fasen en wat de rol van de gemeente Nijmegen is geweest. De projectleider van de gemeente Nijmegen is als tweede geïnterviewd met als doel te achterhalen waarom de gemeente Nijmegen heeft gekozen om relatief veel taken in eigen handen te houden. Het tweede doel was om wat meer informatie te krijgen over de ontwerpfase, voorbereidingsfase en de realisatiefase. Het derde interview van deze casus is gevoerd met de Beleidsadviseur Groen en Klimaatadaptatie van de gemeente Nijmegen. Deze respondent heeft veel kennis over de klimaatadaptieve maatregelen die genomen zijn

in de St. Annastraat. Het doel was dan ook om hier meer informatie over te krijgen. Vervolgens is de Realisatiemanager van Heijmans geïnterviewd met als doel informatie over de rol van Heijmans in het project te krijgen.

Respondenten	Interview	Interviewdatum
A1 – Projectleider Dusseldorp	Telefonisch	11/05/2021
A2 – Projectmanager Gemeente Almere afdeling Stadsruimte	Telefonisch	20/05/2021
A3 – Vestigingsmanager Idverde	Telefonisch	18/05/2021
A4 – Projectleider groot onderhoud Dusseldorp	Telefonisch	03/06/2021
N1 – Opdrachtgever St. Annastraat Gemeente Nijmegen	Telefonisch	30/04/2021
N2 – Projectleider Gemeente Nijmegen	Telefonisch	19/05/2021
N3 – Beleidsadviseur Groen en Klimaatadaptatie Gemeente Nijmegen	Telefonisch	28/05/2021
N4 – Realisatiemanager Heijmans	Telefonisch	15/06/2021

Figuur 14: Tabel met lijst van respondenten, manier van interviewen en interviewdatum (eigen ontwerp)

3.3 Data-analyse

Nadat alle informatie was verzameld en alle interviews afgenomen en getranscribeerd waren, is de data geanalyseerd. Het analyseren van de data is een iteratief proces, zo begint het met het lezen van het materiaal en wordt deze informatie vanuit het theoretische kader geïnterpreteerd. Deze interpretatie is vervolgens op andere delen van het materiaal toegepast. Het is dus een opeenvolging van het materiaal selecteren, lezen, interpreteren, reflecteren en het weer selecteren van nieuw materiaal om op deze manier patronen in het materiaal te vinden (Vennix, 2011).

De literatuurstudies zijn geanalyseerd door middel van het lezen van de studies en de relevante stukken te parafaseren. De interviews zijn geanalyseerd door middel van coderen, wat een hulpmiddel is om patronen in materiaal te vinden. Volgens Creswell et al. (2018) is

coderen het opdelen van de tekst in verschillende kleinere stukjes informatie die vervolgens ingedeeld worden in een categorie waar een label aanhangt. Het coderen is ook wel het proces waarbij de onderzoeker informatie labelt met een specifiek thema (Attride-Stirling, 2001). Het doel van coderen is de informatie vereenvoudigen door de informatie onder te verdelen in delen waardoor het een werkbaar hoeveelheid wordt (Akinyode & Khan, 2018). Volgens Akinyode en Khan (2018) zijn er twee vormen van coderen; open en axiaal. Open coderen betekent dat tekst wordt gelabeld en tekstfragmenten met relevante informatie worden geselecteerd. Axiaal coderen houdt in dat de al gelabelde tekst wordt ondergebracht in kernlabels die overkoepelen. Dit maakt dat het makkelijker is om de tekst te analyseren en vergelijken (Akinyode & Khan, 2018). In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van axiaal coderen waarbij de dimensies uit het operationalisatieschema's de overkoepelende labels zijn. Door de interviews van deze scriptie te coderen, was het gemakkelijker om aan de hand van het operationalisatieschema te bekijken welke positie de desbetreffende gemeente op de overheidsparticipatieladder innam en wat het perspectief op overheidssturing was per projectfase.

3.4 Validiteit en betrouwbaarheid

Binnen de term validiteit wordt er onderscheid gemaakt tussen interne validiteit en externe validiteit (Vennix, 2011). Interne validiteit verwijst naar de vraag of het instrument daadwerkelijk meet wat het verondersteld wordt te meten (Vennix, 2011). Door de eerdergenoemde brontriangulatie wordt de interne validiteit vergroot omdat er door middel van meerdere bronnen beter gemeten kan worden wat men wil meten (Verschuren & Doorewaard, 2015). In dit onderzoek is er sprake van brontriangulatie omdat er meerdere bronnen worden gebruikt om aan informatie te komen. Deze bronnen zijn wetenschappelijke literatuur, beleidsdocumenten en interviews. Dit zorgt ervoor dat er beter gemeten kan worden wat er gemeten moet worden waardoor de interne validiteit relatief hoog is. Daarnaast zorgt het feit dat er meerdere respondenten geïnterviewd zijn voor een betere interne validiteit. Door meerdere respondenten te interviewen over hetzelfde onderwerp wordt informatie vanuit verschillende invalshoeken verkregen, waardoor er beter gemeten wordt wat er gemeten moest worden.

Externe validiteit verwijst naar de generaliseerbaarheid van de resultaten (Vennix, 2011). In dit onderzoek zou dit dus betekenen dat de resultaten toe te passen zijn op andere klimaatadaptieve projecten in de gemeente Nijmegen en Almere of in andere gemeenten. De externe validiteit is relatief laag bij casestudies, omdat er één of enkele processen in hun natuurlijke omgeving grondig worden onderzocht. Op deze manier kunnen de resultaten niet zomaar een op een overgenomen worden voor andere processen (Vennix, 2011). Dit geldt

ook voor dit onderzoek. Er worden enkel twee casussen onderzocht en men kan er niet vanuit gaan dat de resultaten van dit onderzoek gelden voor andere klimaatadaptieve projecten. Een casestudy heeft niet als doel om de resultaten te kunnen generaliseren dus wordt een lage externe validiteit in dit geval getolereerd.

Daarnaast is het ook van belang dat een onderzoek betrouwbaar is. Een onderzoek is betrouwbaar wanneer het dezelfde uitkomst heeft wanneer het nog een keer, onder dezelfde omstandigheden, uitgevoerd zal worden (Vennix, 2011). Een onderzoek wordt betrouwbaarder wanneer de onderzoeksstrategie consistent wordt toegepast en interviews in dezelfde setting plaatsvinden (Vennix, 2011). Dit wordt zo veel mogelijk gedaan in dit onderzoek. De interviews hebben zo veel mogelijk dezelfde opzet. Ze zijn namelijk onderverdeeld door middel van de verschillende projectfasen in de interviewguide. Ook is er gekozen om elk interview telefonisch af te nemen. Op deze manier speelde lichaamstaal bij geen enkel interview een rol wat zorgt voor meer consistentie.

4. Casus 1: de Regenboogbuurt in Almere

4.1 Inleiding Casus

De Regenboogbuurt in Almere Buiten is gebouwd in de jaren '90 en was toe aan groot onderhoud (Smit, 2018). De bodem was op meerdere plaatsen aan het zakken waardoor bewoners al een extra trede naar hun voor- of achterdeur hebben moeten aanleggen (figuur 15) of hun terras hebben moeten ophogen (Regenboogbuurt, 2018a). Met het grote onderhoud heeft de gemeente naast de bodemdaling meteen de hele buurt aangepakt. Zo kreeg de gemeente signalen van bewoners over de kwaliteit van hun woonomgeving, te hard gegroeid groen en wateroverlast. Er worden ambities op het gebied van klimaatadaptatie, duurzaamheid en participatie van bewoners gekoppeld om de buurt toekomstbestendig te maken. De ambities van het project zijn het voorkomen van hittestress, wateroverlast en bodemdaling, het hergebruiken van materialen en de participatie van bewoners (Regenboogbuurt, 2018d).

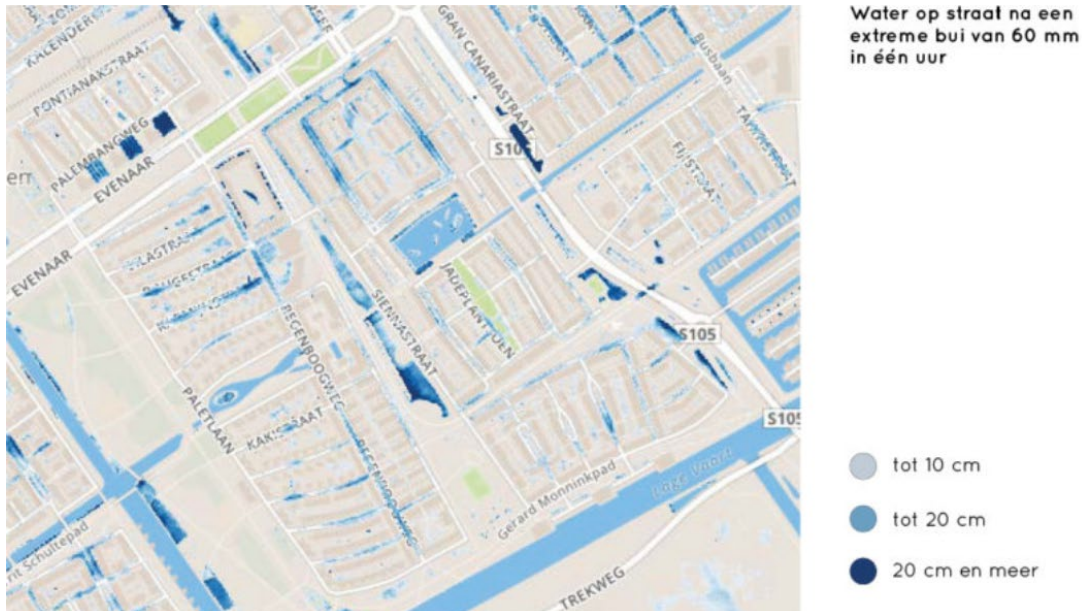

Figuur 15: Bewoners hebben extra treden moeten aanleggen door bodemdaling (Regenboogbuurt, 2018a)

Binnen de herinrichting van de Regenboogbuurt worden verschillende klimaatadaptatieve maatregelen genomen. Om hittestress en droogte te voorkomen worden een aantal maatregelen gecombineerd door de gemeente Almere. De Regenboogbuurt kent veel verharde oppervlaktes en een relatief dichte bebouwing wat betekent dat de luchttemperatuur zal blijven stijgen zonder maatregelen. Het is dus belangrijk dat er maatregelen worden genomen (Regenboogbuurt, 2018b). Ten eerste houdt de gemeente zoveel mogelijk water vast door middel van infiltratievoorzieningen. Daarnaast komt er minder bestrating en meer openbaar groen in de plaats daarvoor. Het verhard oppervlak zal hiermee dalen met ongeveer dertig procent. Water en groen zorgen voor verkoeling en minder droogte. Ten derde blijven bestaande bomen staan en komen er meer bomen op plekken waar dit mogelijk is. Dit werkt verkoelend. Als laatste pakt de gemeente plekken aan waar het heel erg warm kan worden bij warm weer, dit zijn bijvoorbeeld parkeerplaatsen en schoolpleinen (Regenboogbuurt, 2018b).

Een tweede ambitie is het voorkomen van wateroverlast. Bij een extreme regenbui van 60 millimeter per uur lopen verschillende locaties in de Regenboogbuurt onder water (figuur 16). Almere wil het regenwater beter afvoeren door het water vast te houden, te

bergen en af te voeren om hevige piekbuien op te kunnen vangen. Hiervoor neemt de gemeente verschillende maatregelen. Zo komen er parkeerplaatsen van grastegels, infiltrerende straatkolken en verlaagd groen om water vast te houden. Daarnaast richt de gemeente een park dat midden in de wijk ligt opnieuw in zodat het overige water bij hevige neerslag daar vastgehouden kan worden. Wanneer er teveel water naar dit park stroomt, wordt het direct afgevoerd naar andere plekken met open water (Regenboogbuurt, 2018c).

Figuur 16: Water op straat na een extreme bui van 60mm in één uur (Regenboogbuurt, 2018c).

Naast de geplande maatregelen tegen klimaatadaptatie, zijn er ook spontane initiatieven ontstaan. Een voorbeeld hiervan is het Collectief Groene Daken. Binnen dit collectief worden buurtbewoners aangemoedigd om hun eigen daken met groen te beplanten. Buurtbewoners kunnen bij het Collectief Groene Daken al hun vragen stellen over groene daken en worden zo geholpen met het realiseren van de groene daken (Idverde, 2019).

4.2 Vormen van overheidsparticipatie per fase

Hier worden de resultaten van het onderzoek naar de Regenboogbuurt in Almere besproken. Deze informatie is opgedaan door middel van de interviews met vier respondenten en wordt per projectfase behandeld. Nadat alle projectfasen behandeld zijn volgt een conclusie, waar is bekeken welke positie op de overheidsparticipatieladder is aangenomen en wat het perspectief op overheidssturing was.

4.2.1 Initiatieffase

De Regenboogbuurt heeft te maken met bodemdaling waardoor de gasleidingen uit de gaspijpen schoten. Dit leverde gevaarlijke situaties op, wat zorgde voor reuring onder de bewoners. Door deze reuring kwam de gevaarlijke situatie onder de aandacht van de politiek waarnaar het idee ontstond om de buurt opnieuw in te richten (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021). Vervolgens kwam de gemeente Almere tot de conclusie dat de wijk erg veel stenen en weinig groen had, dit zorgde voor hittestress en wateroverlast. Ook dit waren redenen om te beginnen met het herinrichten van de buurt. Tijdens de initiatieffase was de gemeente Almere de enige betrokken partij (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021).

4.2.2 Definitiefase

Het gewenste projectresultaat was de bodemdaling beperken en wateroverlast en hittestress zo veel mogelijk voorkomen terwijl de bewoners tevreden blijven. Dit projectresultaat is bepaald door de gemeente Almere (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021). Nadat deze doelen gesteld waren is de gemeente op zoek gegaan naar een aannemer die in samenwerking met de gemeente in een bouwteam het project zou realiseren. Hiervoor is een aanbesteding gedaan. Bij een aanbesteding maakt een opdrachtgever (in dit geval de gemeente Almere) een opdracht en de eisen van de opdracht bekend. Deze eisen gaan over een circulaire economie, participatie en klimaatadaptatie. *“Ze hadden een voorwaarde meegegeven van: joh, de wijk moet bestendig zijn tegen 60 millimeter regen in een uur. Er mag dan maximaal 10 centimeter water op straat staan gedurende 4 uur”* (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021). Daarna kunnen andere partijen (in dit geval aannemers) zich inschrijven op de aanbesteding door middel van een offerte en een uitleg over hoe ze het project willen gaan uitvoeren. De gemeente selecteert vervolgens de aannemer die het beste bij het project past. In dit geval was dat Dusseldorp, die hulp ook hulp van Idverde en Arcadis heeft ingeschakeld (A1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021). De aannemers hebben aanvullende eisen gesteld aan het project. *“We willen eigenlijk gewoon zoveel mogelijk constant water vasthouden en dat water willen we laten infiltreren in de bodem. ... hierdoor kunnen we tegelijkertijd de hitte aanpakken.”* (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021).

De betrokken partijen in de definitiefase waren dus de gemeente Almere, Dusseldorp, Idverde en Arcadis. Samen hebben zij een bouwteam gevormd. Een voordeel van een bouwteam is dat het proces veel sneller verloopt. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van de kennis van ambtenaren en van de kennis uit de markt. Een ander voordeel van een

bouwteam is dat iedereen gemeenschappelijk verantwoordelijk is (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021). Binnen het bouwteam was iedere partij gelijk: *“als je in het bouwteam keek, dan zag je geen verschil wie nu van welke partij was.”* Er werd samen geopereerd en nagedacht over de doelen van het project. Wanneer de partijen er samen niet uitkwamen heeft de gemeente de beslissingen genomen als opdrachtgever. De gemeente Almere is namelijk de betalende partij (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021).

4.2.3 Ontwerpfase

Het ontwerp voor de Regenboogbuurt is tijdens de aanbesteding gemaakt door Dusseldorp, Idverde en Arcadis. Dusseldorp heeft Idverde en Arcadis gevraagd mee te werken. Dusseldorp is hierbij de hoofdaannemer, Idverde de groenaannemer en Arcadis heeft de berekeningen betreft waterhuishouding en watermanagement gedaan (A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). Volgens A2 (persoonlijke communicatie, 20 mei 2021) heeft Idverde het initiatief genomen tijdens de ontwerpfase. Zij namen het voortouw en stelden de vraag hoe de buurt anders ingericht zou kunnen worden. In het interview met A1 (persoonlijke communicatie, 11 mei 2021) kwam echter naar voren dat Dusseldorp de regie had en de andere partijen wel een groot aandeel hebben gehad in het bedenken van oplossingen. De gemeente Almere heeft tijdens het ontwerpproces aan de zijlijn gestaan, maar heeft wel randvoorwaarden gesteld aan het ontwerp (A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). Ze hebben zelf geen enkele tekening gemaakt, maar dit overgedragen aan de aannemers die binnen de randvoorwaarden vrij konden ontwerpen. De aannemers hebben dus alle voorstellen en tekeningen gemaakt en de berekeningen en onderzoeken die daarbij horen uitgevoerd. Echter is wel alles in overleg met de gemeente gedaan (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021). De gemeente Almere heeft tijdens het ontwerpproces hun ondergrond ter beschikking gesteld en een controlerende rol gehad (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021; A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021). Het is echter niet zo dat de gemeente Almere sancties trof wanneer de aannemers iets ontworpen waar de gemeente het niet mee eens was. *“Er is geen sprake van sancties, want je werkt samen. Het is met elkaar naar een oplossing werken”* (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021).

Tijdens het ontwerpen bleek dat er een tekort zou zijn van drie miljoen euro, waardoor de gemeente Almere actie heeft ondernomen. *“... Jongens we moeten kijken of we dat geld erbij kunnen krijgen. We hebben er uiteindelijk iets bijgekregen, maar lang niet alles wat we nodig hebben”*. De ontwerpplannen moesten hierdoor worden aangepast en de maatregelen werden minder extreem (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021).

Volgens A3 zit er een juridische hiërarchie binnen het bouwteam tijdens de ontwerpfase. Je hebt als hoofdaannemer namelijk een contract met de opdrachtgever en

daaronder vallen de onderaannemers. Theoretisch gezien is er dus sprake van een hiërarchie. Wanneer de partijen er niet uitkomen is het de gemeente die uiteindelijk de beslissing maakt, zij zijn namelijk de partij die moet betalen (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021; A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). Echter zit het in de praktijk anders in elkaar. *“Het idee van een bouwteam is dat je juist met elkaar als gelijkwaardige partners aan tafel zit, en dit is in de praktijk ook zo.”* (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021). Naast gelijkwaardig aan elkaar zijn, waren openheid en transparantie in het bouwteam van belang (A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021).

Tijdens de ontwerpfase heeft het bouwteam de inwoners van de Regenboogbuurt betrokken bij het ontwerpproces. Zo is er voor de start van het ontwerpproces een belevingsonderzoek gehouden bij de bewoners. Hierin werd gevraagd hoe zij zich voelden in de wijk en of ze problemen in de wijk ervaarden die aangepakt konden worden bij de herinrichting (A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). Het betrekken van bewoners wordt binnen dit project als erg belangrijk geacht. *“Sowieso is participatie één van de ambities binnen de wijk. Dus we willen eigenlijk sowieso de inwoners van de wijk heel nadrukkelijk betrekken. We willen ze laten meedenken, maar wij bepalen.”* (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021). Bewoners zijn betrokken door middel van drie bewonersavonden, waar ze hun meningen konden delen door middel van het invullen van inspraakformulieren. Tijdens deze bewonersavonden hing de tekening van de wijk vóór de herinrichting aan de muur en heeft het bouwteam uitgelegd welke ideeën ze hadden. Vervolgens hebben ze bewoners gevraagd wat zij graag wilden hebben in de wijk. *“We zijn begonnen met een basale tekening, waar mensen hun wensen en ideeën konden aangeven.”* (A1, persoonlijke communicatie, 11 mei 2021). Daarna heeft het bouwteam gekeken naar welke mening meegenomen konden worden in het ontwerp en welke niet (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021).

Bewoners die graag mee wilden meedenken hebben een klankbordgroep gevormd. Deze klankbordgroep is een goede afspiegeling van de bevolking van de wijk. *“Er zitten oude en jonge mensen in, mensen met kinderen, alleenstaanden..”* (A1, persoonlijke communicatie, 11 mei 2021). De klankbordgroep is meegenomen in de ideeën van het bouwteam en hebben hierbij aangegeven hoe bewoners er tegenaan kijken. De bewoners die deel uitmaken van de klankbordgroep zitten er niet voor zichzelf, maar in belang van de wijk (A1, persoonlijke communicatie, 2021).

Het bouwteam heeft daarnaast contact opgenomen met andere partijen, zoals het Waterschap en de provincie Flevoland, met de vraag of zij iets binnen het project konden betekenen. Het bouwteam merkte echter dat zij dit niet als hun verantwoordelijkheid zagen en dus hebben ze niet meegeholpen in de ontwerpfase van het project (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021).

4.2.4 Voorbereidingsfase

Om de realisatie van het project zo soepel mogelijk te laten verlopen is er veel gecommuniceerd met bewoners. Er is een website gemaakt waarop alle plannings, faseringen en tekeningen terug te vinden zijn (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021). Op deze manier konden bewoners zich voorbereiden op de werkzaamheden en ondervonden zij zo min mogelijk hinder. Daarnaast zijn er toezichthouders vanuit de gemeente die door de wijk rondliepen en vragen van bewoners beantwoordden (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021).

4.2.5 Realisatiefase

De betrokken partijen tijdens de realisatiefase waren wederom de gemeente Almere en de aannemers uit het bouwteam. Hierbij heeft Dusseldorp al het civiele werk gedaan en Idverde het groen gerealiseerd en onderhouden (A2, persoonlijke communicatie, 20 mei 2021). Arcadis is geen uitvoerende partij en heeft enkel gezorgd voor de berekeningen en heeft onderzoek gedaan naar de knelpunten op het gebied van watermanagement (A1, persoonlijke communicatie, 11 mei 2021; A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). De gemeente Almere toetste op kwaliteit en had dus een controlerende functie. *“ Voor de realisatie is dat verder eigenlijk alleen maar traditioneel, dat ze gewoon toe zien of de dingen uitgevoerd worden zoals we afgesproken hebben.”* (A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). De verwachte kwaliteit was dat het straatwerk er goed en strak uitzag en dat de kwaliteit van het groen goed was (A1, persoonlijke communicatie, 11 mei 2021). Alles gaat in samenwerking en de verhoudingen waren gelijkwaardig, maar de opdrachtgever is de partij die alles controleerde en akkoord gaf (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021; A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021).

Wanneer bewoners vragen hadden over de realisatie van het project konden ze deze stellen via social media en tijdens de wekelijkse inloopmiddagen voor bewoners. Ook is de klankbordgroep uit de ontwerpfasen doorgezet in de realisatiefase (A1, persoonlijke communicatie, 11 mei 2021). Deze inloopmiddagen werden gehouden in de keet die beschikbaar was gesteld door de gemeente Almere (A4, persoonlijke communicatie, 3 juni 2021). Tijdens de realisatiefase zijn bewoners gestimuleerd om zelf klimaatadaptieve maatregelen te treffen in hun eigen huis en tuin, bijvoorbeeld de aanleg van groene daken. *“We leggen ze niet aan, maar kunnen mensen wel opweg helpen.”* (A1, persoonlijke communicatie, 11 mei 2021). Het bouwteam heeft bewoners hierover benaderd en verschillende initiatieven ontplooid om private klimaatadaptatie te realiseren. Ze hebben bijvoorbeeld hun locatie ter beschikking gesteld zodat bewoners konden overleggen (A2,

persoonlijke communicatie, 20 mei 2021). Echter is dit tot op heden nog niet erg succesvol (A3, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021).

4.2.6 Conclusie

Om de verhouding tussen de overheidsparticipatieladder, de vier perspectieven van overheidssturing en de Omgevingswet te onderzoeken wordt er ingegaan op de drie centrale concepten uit de Omgevingswet: initiatief, participatie en de faciliterende rol van de gemeente. Hier gaat het om initiatief vanuit de samenleving en participatie van burgers door actief over projectplannen mee te praten en creatieve ideeën in te brengen (Informatiepunt Leefomgeving, 2020). De faciliterende rol van gemeenten houdt in dat de gemeente de middelen verstrekt die nodig zijn om het initiatief te realiseren, maar verder afstand houdt van het initiatief (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012; Wong, 2014).

Tijdens de herinrichting van de Regenboogbuurt zijn er initiatieven vanuit de samenleving ontstaan. Een voorbeeld hiervan is het collectief groene daken, waarbij buurtbewoners hun daken beplant hebben als private klimaatadaptieve maatregel. De gemeente Almere heeft hier samen met het bouwteam een faciliterende rol aangenomen. De middelen die nodig waren om het uit te voeren zijn gegeven, maar verder namen ze afstand van het initiatief. Gedurende het gehele project hebben bewoners de mogelijkheid gehad om actief mee te praten over projectplannen en om (creatieve) ideeën in te brengen. Het bouwteam heeft zo veel mogelijk inbreng van bewoners meegenomen in het ontwerp en de realisatie. De mate van participatie door burgers was dus hoog en er kwam initiatief vanuit de samenleving.

In het licht van de hoge mate van participatie tijdens dit project heeft de gemeente de volgende posities op de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing aangenomen. Tijdens de initiatieffase was de gemeente Almere de enige partij. Wanneer er één partij betrokken is, is er geen sprake van participatie. Een positie op de overheidsparticipatieladder kan dus niet gegeven worden voor de initiatieffase. Wel werd er de rol van een presterende rol aangenomen. De focus lag op het opstellen van doelen en de sturing van deze doelen lag in de handen van de gemeente. In de definitiefase van het project heeft de gemeente Almere zich in eerste instantie regisserend opgesteld waarnaar de positie op de overheidsparticipatieladder is veranderd naar een stimulerende rol. Naast een verschuiving op de overheidsparticipatieladder, heeft de gemeente tijdens deze fase ook een verschuiving doorgemaakt wat betreft perspectieven op overheidssturing. Terwijl de gemeente regisseerde, nam de rol van een presterende overheid aan. Dit verschoof naar de rol van een samenwerkende overheid op het moment dat de positie op de overheidsparticipatieladder veranderde naar stimulerend. Deze verschuivingen vonden

plaats nadat de gemeente Almere en geschikte aannemer had gekozen. De volgende fase is de ontwerpfase, waarin de gemeente Almere een stimulerende rol aannam en handelde als een samenwerkende overheid. De gemeente heeft namelijk randvoorwaarden waarbinnen de uitvoerende partijen vrij kunnen ontwerpen. Tijdens de voorbereidingsfase heeft de gemeente Almere faciliterend gehandeld, maar nam nu de rol van een responsieve overheid op zich. In de laatste fase, de realisatiefase, is er een stimulerende positie op de overheidsparticipatieladder aangenomen terwijl de gemeente handelde als een presterende overheid. De gemeente Almere had hier een controlerende rol en controleerde of het resultaat voldeed aan de gestelde doelen en randvoorwaarden. Wel kwam er een kenmerk van een faciliterende gemeente naar voren tijdens de realisatiefase. Tijdens deze fase hebben ze namelijk hun keet ter beschikking gesteld voor de inloopmiddagen voor bewoners. Echter was dit niet genoeg om te kunnen zeggen dat de gemeente hier een faciliterende rol heeft aangenomen. De kenmerken van de stimulerende overheid voerden namelijk de boventoon. Een overzicht van de fasen is te zien in figuur 17.

Geconcludeerd wordt dat de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing zich niet op een consequente manier tot elkaar verhouden in dit project met een hoge mate van participatie. Wanneer de gemeente Almere zich stimulerend opstelt, wil dit niet zeggen dat de gemeente per definitie een samenwerkende rol aanneemt. Ook de rol van de presterende overheid gaat in deze casus samen met een stimulerende opstelling. Een ander voorbeeld is dat de gemeente zich in de definitiefase en de realisatiefase een presterende rol aanneemt wat betreft de vier perspectieven op overheidssturing, terwijl de positie op de overheidsparticipatieladder tijdens de definitiefase regisserend is en in de realisatiefase stimulerend. Wel is er te zien dat er een vorm van overheidssturing wordt aangenomen die handelt vanuit de samenleving naar de overheid wanneer de gemeente een lagere positie op de overheidsparticipatieladder inneemt. Zo neemt de gemeente Almere de rol van een samenwerkende overheid en een responsieve overheid aan wanneer de gemeente zich faciliterend opstelt. Andersom is er te zien dat er gehandeld wordt vanuit de overheid naar de samenleving naar mate de gemeente klimt op de overheidsparticipatieladder en er een stimulerende of regisserende rol wordt aangenomen.

Regenboogbuurt Almere	Overheidsparticipatieladder	Perspectieven op overheidssturing
Initiatiefase	-	Presterende overheid
Definitiefase	Regisserend → Stimulerend	Presterende overheid → Samenwerkende overheid
Ontwerpfase	Stimulerend	Samenwerkende overheid
Vorbereidingsfase	Faciliterend	Responsieve overheid
Realisatiefase	Stimulerend	Presterende overheid

Figuur 17: Overzicht treden overheidsparticipatieladder en perspectieven op overheidssturing bij projectfasen in de Regenboogbuurt (eigen ontwerp)

5. Casus 2: St. Annastraat in Nijmegen

5.1 Inleiding Casus

De gemeente Nijmegen is bezig om in de hele stad een netwerk van snelfietsroutes te realiseren om het gebruik van de fiets te stimuleren. Meer fietsers betekent namelijk minder lawaai door rijdend autoverkeer, minder luchtverontreiniging en een gezondere bevolking (Fietzersbond Nijmegen, z.d.). De St. Annastraat is een van de belangrijkste fietsroutes in de stad waardoor er gekozen is om een snelfietsroute aan te leggen. Tegelijkertijd worden een aantal verbeteringen op het gebied van bereikbaarheid, groen en duurzaamheid doorgevoerd. Zo worden er enkele klimaatadaptieve maatregelen toegepast en worden er tevens andere knelpunten op het gebied van verkeer en toegankelijkheid aangepakt (Gemeente Nijmegen, z.d.).

De gemeente heeft de klinkers op de ventweg vervangen door rood asfalt om de fietsroute comfortabeler te maken (figuur 18 en figuur 19). Daarnaast zijn er middeneilanden aangelegd op de rijweg om de oversteekbaarheid voor fietsers en voetgangers te verbeteren. Ook zijn er maatregelen genomen om het sluijverkeer dat door de wijk rijdt tegen te gaan. Zo zijn enkele aansluitingen van parallelwegen geuniformiseerd en zijn fietsoversteken verbeterd. Doordat de hoeveelheid sluijverkeer vermindert neemt de verkeersintensiteit door Bottendaal af. Daarentegen krijgt het Keizer Karelplein een toename van verkeer, maar uit onderzoek is gebleken dat het Keizer Karelplein deze extra toestroom van verkeer kan verwerken (Gemeente Nijmegen, z.d.).

Figuur 18: Ventwegen in de St. Annastraat vóór de herinrichting (Gemeente Nijmegen, z.d.)

Figuur 19: Ventwegen in de St. Annastraat na de herinrichting (Gemeente Nijmegen, z.d.)

Het wegdeel dat aangepakt is telde 78 bomen die rond 1980 zijn geplant. Deze bomen hebben echter geen goede groeiomstandigheden waardoor ze klein zijn gebleven (figuur 20). Tijdens de herinrichting zijn deze bomen vervangen door 60 nieuwe bomen met een grotere kroon. De nieuwe bomen krijgen meer ruimte om te groeien in hun grotere boomvakken en krijgen ondergronds meer ruime per boom. Hierdoor zal de straat binnen enkele jaren veel groener ogen. In het nieuwe ontwerp zijn verschillende soorten bomen gepland zodat ze minder gevoelig zijn voor ziekten en plagen (figuur 21). Als een soort boom onverhoopt toch een ziekte krijgt, hoeven niet meteen alle bomen in de hele straat gekapt te worden (Gemeente Nijmegen, z.d.).

Het aanplanten van de nieuwe bomen met een grotere kroon zorgt ervoor dat er meer schaduw is op de trottoirs. De grotere boomvakken zorgen voor een vermindering van het verhard oppervlak wat een gunstig effect heeft op de hitte en zorgt voor een betere waterinfiltratie. Naast deze grotere boomvakken zijn er extra voorzieningen getroffen voor waterinfiltratie. Zo zijn waterafvoerleidingen geperforeerd ten hoogte van de bomen waardoor het water naar de boomvakken kan stromen (N3, Persoonlijke communicatie, 28 mei 2021).

Figuur 20: Het groen in de St. Annastraat vóór de herinrichting (Gemeente Nijmegen, z.d.)

Figuur 21: Het groen in de St. Annastraat na de herinrichting (Gemeente Nijmegen, z.d.)

5.2 Vormen van overheidsparticipatie per fase

Hier worden de resultaten van het onderzoek naar de St. Annastraat in Nijmegen besproken. Deze informatie is opgedaan door middel van de interviews met vier respondenten en wordt per projectfase behandeld. Nadat alle projectfasen behandeld zijn volgt een conclusie, waar is bekeken welke positie op de overheidsparticipatieladder is aangenomen en wat het perspectief op overheidssturing was.

5.2.1 Initiatieffase

De herinrichting van de St. Annastraat is tot stand gekomen doordat de gemeente Nijmegen de ambitie heeft om een snelfietsroute te realiseren in de stad. Deze snelfietsroute moest ook worden aangelegd in de St. Annastraat (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021). Tijdens deze fase was enkel de gemeente betrokken, zij hadden dus ook de regie. De gemeente Nijmegen kent verschillende afdelingen die betrokken waren bij de herinrichting. Deze afdelingen zijn de beleidsafdeling, onderhoudsafdeling en de realisatieafdeling. Daarnaast is de gemeente Nijmegen nog opgedeeld in verschillende sectoren, zoals mobiliteit, groen en duurzaamheid (N2, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021). *“Het initiatief komt tot stand uit de afdeling mobiliteit.”*, zegt N2 in het interview. De opdracht komt van de beleidsafdeling af waar de projectleider (N2) werkzaam is. Hij heeft een team om zich heen gevormd met medewerkers van andere afdelingen. Burgers zijn niet betrokken in de initiatieffase, de gemeente heeft namelijk het initiatief vastgesteld en heeft in een latere fase burgers betrokken bij het project (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021).

5.2.2 Definitiefase

Zoals genoemd in paragraaf 4, wordt het gewenste projectresultaat concreet geformuleerd tijdens de definitiefase (Wijnen et al., 1999). Het gewenste projectresultaat was in eerste instantie het realiseren van de snelfietsroute. Toen deze ambitie duidelijk was, heeft de projectleider (N2) besloten het project integraal aan te pakken. Hierdoor werden meer ambities geformuleerd zoals bomenonderhoud en het weren van auto's uit de wijken. N2: *“... het is leuk, een fietspad, maar er mag meer in de straat. Het is een samenloop van werkzaamheden.”* De bomen in de St. Annastraat waren er slecht aan toe waardoor er nieuwe bomen nodig waren (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021).

De gemeente Nijmegen en burgers speelden een rol in het bepalen van het doel. De hoofdlijnen zijn vastgesteld door de gemeente. Daarnaast heeft de gemeente informatieavonden georganiseerd voor burgers waarbij zij tips en opmerkingen konden geven via suggestieformulieren. De gemeente Nijmegen heeft naar aanleiding van deze opmerkingen en tips enkele aanpassingen gedaan in het formuleren van het gewenste projectresultaat (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021; N2, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021). Er is bewust gekozen om burgers weinig ruimte voor initiatief te geven, omdat er fysiek weinig ruimte over naast het voetpad en fietspad om extra plannen te realiseren (N2, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021).

5.2.3 Ontwerpfase

De randvoorwaarden van het ontwerp voor de herinrichting van de St. Annastraat is intern door de gemeente Nijmegen gemaakt (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021). Heijmans heeft het ontwerp in eigen beheer verder uitgewerkt en heeft hierbij rekening gehouden met de randvoorwaarden die gesteld zijn door de gemeente Nijmegen (N4, persoonlijke communicatie, 15 juni 2021). Er zijn dus twee partijen die samen het ontwerp vormen, maar de eindverantwoordelijkheid ligt bij de gemeente. *“Het gekke is dus dat wij samen een ontwerp maken, maar heel formeel komt de ontwerpverantwoordelijkheid uiteindelijk weer bij de gemeente te liggen.”* (N4, persoonlijke communicatie, 15 juni 2021).

N2 (Persoonlijke communicatie, 19 mei 2021) noemt de samenwerking tussen de gemeente Nijmegen en Heijmans een bouwteamconstructie. De gemeente heeft gekozen voor een bouwteam omdat dit ervoor zorgt dat projecten sneller uitgevoerd kunnen worden, door nauwe samenwerking (N2, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021). *“We hebben het in een bouwteam gedaan, omdat we een bepaalde snelheid in de uitvoering moesten hebben. Dan moet je soms het ontwerp even overslaan of het gelijk mee laten nemen door de aannemer, zodat je daar tijdsinvestering in stopt.”*, stelt hij. Binnen het bouwteam is de

gemeente de partij die de opdracht geeft en aangeeft wat de bedoeling is en hoe het project gemaakt moet worden. De gemeente heeft dus de regie.

Tijdens de ontwerpfase had de gemeente dus de regie en heeft in de vorm van een bouwteam samengewerkt met Heijmans. Daarnaast hadden bewoners en de Fietsenbond inspraak. De Fietsenbond is namelijk geïnformeerd om te vragen of zij nog goede ideeën hadden voor het ontwerp van de snelfietsroute. Zij gaven een aantal tips op het gebied van ontwerp en deze zijn ook verwerkt (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021). Bewoners zijn betrokken door middel van inspraakavonden waarbij zij hun mening konden geven en de gemeenten konden voorzien van tips en opmerkingen. Hierbij ging het voornamelijk over de indeling van de straat. Ook hebben zij voortdurend de kans gehad om vragen te stellen en om zichzelf van informatie over het project te voorzien via de websites van de aannemer Heijmans en de website van de gemeente Nijmegen, die mijnwijkplan.nl heet. Over het algemeen waren bewoners weinig betrokken bij het project omdat het project weinig veranderende gevolgen had voor ze. Zo bleven de parkeerplaatsen en ging de weg niet dicht (N3, persoonlijke communicatie, 2021).

5.2.4 Voorbereidingsfase

Tijdens de voorbereidingsfase waren de gemeente en aannemer Heijmans betrokken (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021). Volgens N2 (Persoonlijke communicatie, 19 mei 2021) is een voorbereidingsfase minder van belang wanneer er gewerkt wordt in bouwteams. *“Dat is het voordeel van een bouwteam. Die geeft de aannemer de mogelijkheid om in de ontwerpfase al goed mee te denken en na te denken over het werk en over zaken die we tegen zouden kunnen komen. Daarom komen we eigenlijk geen problemen tegen.”*, stelt hij in het interview. Er wordt dus al zo nauw samengewerkt tijdens de ontwerpfase, dat er weinig problemen voor zullen komen in de realisatiefase en dat het voorbereiden dus minder nodig is.

5.2.5 Realisatiefase

Bij de realisatie zijn de aannemer, gemeente en burgers betrokken geweest. De aannemer heeft het voortouw genomen bij de uitvoering en communicatie met bewoners. Omdat Heijmans een groot aannemersbedrijf is, hebben ze alle taken in eigen beheer kunnen uitvoeren. Enkel de verkeerslichten zijn geplaatst door de gemeente Nijmegen en de bomen zijn geplaatst door een extern bedrijf (N3, persoonlijke communicatie, 28 mei 2021; N4, persoonlijke communicatie, 15 juni 2021). De gemeente heeft samen met de aannemer afspraken gemaakt over de taak van de aannemer (N2, persoonlijke communicatie, 19 mei

2021). Wanneer de aannemer niet werkt volgens verwachting kan de gemeente sancties treffen, maar in de praktijk is het niet zover gekomen (N2, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021). Bewoners konden contact opnemen met de aannemer en de gemeente wanneer zij vragen hadden. *“We hebben natuurlijk nauw contact met ze gehad voor de bereikbaarheid.”* (N4, persoonlijke communicatie, 15 juni 2021).

Het werk is gecoördineerd door de projectleider vanuit de gemeente en de aannemer. Hierbij heeft de gemeente de controlerende taak op zich genomen (N1, persoonlijke communicatie, 30 april 2021). Een toezichthouder van de gemeente heeft elke week een bezoek gebracht aan het project om te controleren of alles volgens plan ging (N4, persoonlijke communicatie, 15 juni 2021). Dit werd gedaan door een toetsing waarbij werd opgeschreven wat er niet goed was afgewerkt. Na een bepaalde tijd werd opnieuw gecontroleerd om te kijken of de aannemer deze verbeterpunten had aangepakt (N3, persoonlijke communicatie, 28 mei 2021). De gemeente ging namelijk over het geld en had de eindverantwoordelijkheid. Daardoor had de gemeente de algemene regie over de realisatiefase (N2, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021).

5.2.6 Conclusie

In deze conclusie wordt ingegaan op de drie centrale concepten uit de Omgevingswet: initiatief, participatie en de faciliterende rol van de gemeente. Het gaat hierbij om initiatief vanuit de samenleving en participatie van burgers door actief mee te praten over projecten en ideeën in te brengen (Informatiepunt Leefomgeving, 2020). Een gemeente neemt een faciliterende rol aan wanneer de middelen worden verstrekt die nodig zijn om initiatieven te realiseren. Bij een faciliterende rol houdt de gemeente echter wel afstand van het initiatief (Raad van het Openbaar Bestuur, 2012; Wong, 2014). Op deze manier kan de verhouding tussen de overheidsparticipatieladder, de vier perspectieven van overheidssturing en de Omgevingswet worden onderzocht.

Gedurende het project in de St. Annastraat is er geen initiatief vanuit de samenleving gekomen. De gemeente Nijmegen heeft het project grotendeels op zich genomen met behulp van de aannemer Heijmans vanaf de ontwerpfase. Daarnaast was er sprake van een lage mate van participatie bij het project. Bewoners konden hun mening geven, maar hebben verder niet geparticipeerd gedurende het project. Daarnaast is er van een faciliterende rol van de gemeente Nijmegen geen sprake bij dit project, omdat de gemeente geen afstand houdt van het initiatief.

In het licht van de lage mate van participatie tijdens dit project heeft de gemeente de volgende posities op de overheidsparticipatieladder en de perspectieven op overheidssturing aangenomen. Gedurende de initiatieffase was de gemeente Nijmegen de enige betrokken

partij, wat betekent dat er geen sprake is van participatie en er geen positie op de overheidsparticipatieladder toegekend kan worden. De gemeente Nijmegen heeft tijdens de initiatiefase de rol van een presterende overheid aangenomen. Tijdens de definitiefase heeft de gemeente Nijmegen wederom het perspectief van een presterende overheid aangenomen en handelde de gemeente regisserend. Betrokkenen hadden namelijk een bescheiden rol terwijl de gemeente Nijmegen de regie in handen hield. De volgende fase is de ontwerpfase, waar de gemeente stimulerend handelde door Heijmans het ontwerp grotendeels te laten maken binnen de gestelde randvoorwaarden. Wederom heeft de gemeente hier gehandeld vanuit een presterend perspectief. Bij het project in de St. Annastraat is de voorbereidingsfase overgeslagen, omdat gezegd werd dat een goed ontwerp ervoor zorgt dat voorbereiden op de realisatie niet nodig is. In de laatste fase, de realisatiefase, heeft de gemeente Nijmegen zich wederom stimulerend opgesteld en hebben ze weer gehandeld vanuit een presterend perspectief op overheidssturing. Een overzicht van de fasen van het project is te zien in figuur 22.

De overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing verhouden zich bij een project met een lage mate van participatie niet op een consequente manier tot elkaar. Uit de interviews kwam naar voren dat het perspectief op overheidssturing gedurende het gehele project het perspectief van de presterende overheid is geweest. Echter is het niet zo dat de positie op de overheidsparticipatieladder het gehele project hetzelfde is geweest. Deze positie was namelijk regisserend tijdens de definitiefase, maar stimulerend tijdens de ontwerpfase en realisatiefase. De posities op de overheidsparticipatieladder zijn relatief hoog op de ladder. Echter kan er niet geconcludeerd worden dat een relatief hoge positie op de ladder betekent dat het perspectief op overheidssturing presterend is. Er wordt namelijk niet bewezen dat een lagere positie op de overheidsparticipatieladder betekent dat het perspectief van de gemeente niet presterend kan zijn.

St. Annastraat Nijmegen	Overheidsparticipatieladder	Perspectieven op overheidssturing
Initiatiefase	-	Presterende overheid
Definitiefase	Regisserend	Presterende overheid
Ontwerpfase	Stimulerend	Presterende overheid
Vorbereidingsfase	-	-
Realisatiefase	Stimulerend	Presterende overheid

Figuur 22: Overzicht treden overheidsparticipatieladder en perspectieven op overheidssturing bij projectfasen in de St. Annastraat (eigen ontwerp)

6. Conclusie

6.1 Vergelijking Almere en Nijmegen

In dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de hoofdvraag: *'Welke lessen kunnen worden geleerd over de mogelijkheden om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing te combineren en hoe verhouden ze zich tot de Omgevingswet in verschillende fasen van de klimaatadaptieve projecten in de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen?'*. Om deze vraag te beantwoorden is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van een vergelijkende casestudy waarbij de Regenboogbuurt in Almere en de St. Annastraat in Nijmegen centraal staan.

Uit de resultaten van het onderzoek in de Regenboogbuurt in Almere is gebleken dat er initiatieven uit de samenleving zijn ontstaan gedurende het project. De mate van participatie was relatief hoog doordat bewoners gedurende het gehele project de mogelijkheid hebben gehad om actief mee te praten over de projectplannen en om ideeën in te brengen. De gemeente Almere heeft zich faciliterend opgesteld om dit initiatief tot stand te laten komen. Daarnaast heeft de gemeente tijdens de voorbereidingsfase een faciliterende rol aangenomen. Tijdens de andere projectfasen is de faciliterende rol echter niet voorgekomen. De overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing verhouden zich niet op een consequente manier tot elkaar in het licht van een project met een relatief hoge mate van participatie. Zo betekent een bepaalde positie op de overheidsparticipatieladder niet dat er een specifiek perspectief op overheidssturing verwacht kan worden. Wel is er te zien dat er een vorm van overheidssturing wordt aangenomen die handelt vanuit de samenleving naar de overheid wanneer de gemeente een lagere positie op de overheidsparticipatieladder inneemt. Andersom is er ook te zien dat er vanuit de overheid naar de samenleving gehandeld wordt naar mate de positie op de overheidsparticipatieladder hoger is.

Het onderzoek in de St. Annastraat in Nijmegen laat zien dat er gedurende het project geen initiatief vanuit de samenleving is gekomen. De gemeente Nijmegen heeft het project namelijk grotendeels zelf uitgevoerd met behulp van de aannemer Heijmans. Daarnaast was er een lage mate van participatie door burgers, zij konden enkel hun mening geven over het ontwerp. Van een faciliterende rol van de gemeente is er tijdens dit project geen sprake geweest. In het licht van de lage mate van participatie in dit project is gebleken dat de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing zich niet op een consequente manier tot elkaar verhouden. Ook hier betekent een bepaalde positie op de overheidsparticipatieladder niet dat er een bepaald perspectief op overheidssturing aan

verwacht kan worden.

De resultaten van beide casussen hebben uitgewezen dat de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing niet goed te combineren zijn in het licht van een project met een hoge mate van participatie en een project met een lage mate van participatie. Een bepaalde positie op de overheidsparticipatieladder betekent bij beide casussen niet dat er een bepaald perspectief op overheidssturing verwacht kan worden. Wel kan geconcludeerd worden dat er bij de Regenboogbuurt, het project met een hoge mate van participatie, te zien is dat er in alle projectfasen een vorm van overheidssturing wordt aangenomen die handelt vanuit de samenleving naar de overheid wanneer de gemeente een lagere trede op de overheidsparticipatieladder aanneemt. Wanneer de gemeente Almere handelt vanuit de overheid naar de samenleving, wordt er een hogere positie op de overheidsparticipatieladder aangenomen. Er is in bij het project in de Regenboogbuurt dus een patroon te zien in de verhouding tussen de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing. Deze conclusie kan niet getrokken worden uit het onderzoek in de St. Annastraat, omdat de gemeente hier gedurende alle projectfasen handelt vanuit hetzelfde perspectief op overheidssturing.

Uit dit onderzoek is gebleken dat hoe lager de positie op de overheidsparticipatieladder is, hoe meer initiatief en participatie er vanuit de burgers komt. Ook laten de resultaten hierbij zien dat de rol van de gemeente in dat geval faciliterend handelt of handelt als een andere lagere trede op de overheidsparticipatieladder. In het licht van de vier perspectieven op overheidssturing, is er sprake van meer initiatief, participatie en een faciliterende rol van de gemeente naar mate er meer gehandeld wordt vanuit de samenleving naar de overheid. Dit betekent dus bij de perspectieven van een samenwerkende overheid en de responsieve overheid.

Bij de invoering van de Omgevingswet in 2022 dienen de drie centrale begrippen – initiatief, participatie en de faciliterende rol – geïmplementeerd te worden door de gemeenten. Uit dit onderzoek is gebleken dat dit het beste gedaan kan worden door te handelen vanuit een samenwerkende en responsieve overheid en daarnaast een lage positie op de overheidsparticipatieladder in te nemen gedurende alle projectfasen .

6.2 Aanbevelingen

Na het uitvoeren van dit onderzoek zijn er enkele aanbevelingen op wetenschappelijk- en maatschappelijke vlak aan het licht gekomen. Ten eerste is uit dit onderzoek gebleken dat initiatief en participatie vanuit de samenleving nog niet in hoge mate aanwezig is in alle projecten, terwijl dit wel geeist wordt in de Omgevingswet. Het is voor gemeenten en andere

overheidsinstanties van groot belang dat zij aan de slag gaan met de vraag hoe een samenleving kan verschuiven van een relatief passief naar een samenleving waarin initiatief wordt getoond en er sprake is van participatie door burgers. Op deze manier kan de Omgevingswet namelijk het beste geïmplementeerd worden en worden participatie en initiatief in de praktijk gebracht.

Een tweede aanbeveling die kan worden gedaan is dat er onderzoek nodig is naar de haalbaarheid van de faciliterende rol. De Omgevingswet stelt namelijk dat het essentieel is dat gemeenten een faciliterende rol aannemen bij projecten. Echter is het de vraag of het haalbaar is voor gemeenten om altijd een faciliterende rol aan te nemen. Er zouden zich namelijk situaties kunnen voordoen waarbij gemeenten zich wat regisserender op moeten stellen door bijvoorbeeld de touwtjes meer in eigen handen te houden. Echter is dit niet de bedoeling volgens de Omgevingswet. Er zal dus onderzoek gedaan moeten worden over de haalbaarheid en over hoe om te gaan met deze faciliterende rol.

Daarnaast is het interessant om de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing nog eens kritisch te bekijken. In het onderzoek is namelijk gebleken dat de manier waarop een gemeente zich heeft opgesteld in een projectfase niet helemaal toe te schrijven is aan een trede van de overheidsparticipatieladder of een van de vier perspectieven op overheidssturing. Zo komt het voor dat een gemeente zich over het algemeen regisserend op heeft gesteld, maar er een aantal kenmerken van een faciliterende overheid voorkwamen. De verdeling van de overheidsparticipatieladder en de vier perspectieven op overheidssturing doet vermoeden dat er de verschillende treden van los van elkaar staan en ook de perspectieven afgescheiden zijn van elkaar. Echter blijkt in dit onderzoek dat de treden van de overheidsparticipatieladder in elkaar overlopen. Dit geldt ook voor de perspectieven op overheidssturing.

6.3 Reflectie

5.3.1 Kritische reflectie op onderzoek

Onderzoeken kennen vaak ook enkele tekortkomingen. Dit is ook het geval in dit onderzoek. Ten eerste is het gevaar van het afnemen van interviews dat de antwoorden die je krijgt vertekend kunnen zijn. Zo zal een respondent van een bepaald bedrijf niet snel zeggen dat ze dingen beter anders konden doen. Dit kan bijvoorbeeld zijn doordat ze hier niet aan willen toegeven. Hierdoor is de kans dat de antwoorden die je krijgt positiever zijn dan de situatie in werkelijkheid is. Om dit op te lossen zou ik bij een volgend project waarbij ik interviews afneem vragen op een andere manier kunnen stellen. Daarnaast is het een nadeel dat de interviews enkel telefonisch zijn afgenomen. Hierdoor valt lichaamstaal weg, terwijl dit ook

een hele belangrijke factor is in het overbrengen van informatie. Het feit dat de interviews telefonisch zijn afgenomen komt door COVID-19. Het was beter geweest wanneer ik de interviews via Zoom of Skype had gehouden. Op die manier krijg je namelijk relatief meer mee van de lichaamshouding en lichaamstaal van de respondent.

Daarnaast zijn de resultaten van dit onderzoek niet te generaliseren. Het kan bijvoorbeeld zijn dat er bij een ander project waarbij er sprake is van veel participatie andere treden op de overheidsparticipatieladder en perspectieven op overheidssturing zijn aangenomen door de gemeenten waardoor de conclusie uit deze scriptie niet toe te passen is. Er zou meer onderzoek gedaan moeten worden naar de verhouding tussen overheidsparticipatie, de vier perspectieven op overheidssturing en de Omgevingswet bij meerdere projecten in andere gemeenten om de resultaten enigszins te kunnen generaliseren.

5.3.2 Reflectie op eigen proces

In de reflectie wordt teruggekeken op het gehele proces van het schrijven van deze scriptie. Het begin was moeizaam omdat ik het erg lastig vond om een onderwerp te vinden waarin ik mijn interesses kon vormen tot een maatschappelijk- en wetenschappelijk relevante scriptie. Ik had veel ideeën maar het was lastig om het op papier uit te werken. Het was een echt iteratief proces waarin ik zocht naar literatuur, stukken schreef en uiteindelijk weer verwijderde om verder te zoeken naar een ander onderwerpen. Uiteindelijk kwam ik met het idee om twee verschillende klimaatadaptieve projecten als casus te kiezen en te onderzoeken hoe de gemeente zich heeft opgesteld tijdens deze projecten en begon ik met schrijven en herschrijven. Na een pauze van 8 maanden door persoonlijke omstandigheden heb ik in maart 2021 mijn scriptie weer opgepakt en had ik veel zin om deze af te ronden. Ik heb heel veel herschreven, nieuwe casussen gezocht en gevonden en potentiële respondenten gecontacteerd. Op het moment dat ik een respondent had gevonden, ben ik begonnen met het schrijven van een interviewgide voor het interview. De interviews heb ik naderhand direct getranscribeerd. Waarnaar het interview geanalyseerd en gecodeerd is.

Wat me opviel is dat het minder lastig is om teksten te schrijven dan ik had verwacht. Het schrijven van de inleiding, de theorie en de methoden ging erg soepel. Daarentegen vond ik het analyseren, coderen en interpreteren van de interviews meer werk dan ik had verwacht. Bij een volgende scriptie zou ik hier dus meer tijd voor inplannen.

Tijdens het schrijven van deze scriptie heb ik veel geleerd over klimaatadaptatie, overheidsparticipatie en hoe projecten in de praktijk worden uitgevoerd. Ik had namelijk nog erg weinig inzicht van hoe projecten uitgevoerd worden in de realiteit. Door middel van de interviews en de literatuur heb ik hier veel van geleerd. Het meest heb ik nog geleerd op persoonlijk vlak. Bijvoorbeeld dat werken in een rustige omgeving waar anderen aan het

studeren zijn mij erg motiveert om dit ook te doen. Daarnaast heb ik geleerd dat het voor mij erg goed werkt om grote opdrachten op te delen in kleine opdrachten van een paar uur. Zo houd ik mezelf gemotiveerd en zie ik de scriptie niet als een grote berg van werk. Daarnaast ben ik Latte Macchiato erg gaan waarderen. Deze nieuwe kennis kan ik goed gebruiken in de master die ik volgend jaar ga volgen en in mijn verdere leven.

Bronnenlijst

- Akinyode, B., & Khan, T. (2018). *Step by step approach for qualitative data analysis*. International Journal of Built Environment and Sustainability. 5.10.11113/ijbes.v5.n3.267.
- Arnstein, S.R. (1969). *A ladder of citizen participation in Journal of the American Planning Association*, 35(4), pp. 216-224
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405.
- Beek, A., & Van den Vrijhoef, L. (2019). Participeren moet je leren. *AGORA Magazine*, 35(2), 28-30.
- Bleijenbergh, I. (2015). *Kwalitatief onderzoek in organisaties* (Tweede druk ed.). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Creswell, J.W. & Poth, Ch.N. (2018) *Qualitative Inquiry & Research Design*.
- De Vries, R. (2019). *Hier wordt (niet) gebouwd*. (Masterthesis)
- Driessen, P. P. J., De Gier, A. A. J., Meijerink, S., Pot, W. D., Reuding, M. A., Van Rijswick, H. F. M. W., & Termeer, C. J. A. M. (2010). Beleids- en rechtswetenschappelijke aspecten van klimaatadaptatie.
- Elzenga, H., & Kruitwagen, S. (2012). *Ex-ante evaluation of Green Deals Energy; Ex-ante evaluatie van Green Deals Energie*. Geraadpleegd op 7 juni 2021 van https://emis.vito.be/sites/emis/files/articles/1/2012/PBL_2012_Green_Deals_Energie.pdf
- Fietsersbond Nijmegen. (z.d.). *Hoe en waarom van snelfietsroutes*. Geraadpleegd op 7 juli 2021, van <https://nijmegen.fietsersbond.nl/hoe-en-waarom-van-snelfietsroutes-3/>
- Gemeente Nijmegen. (z.d.) *Poster St. Annastraat*.
- Hajer, M. (2011). *De energieke samenleving. Op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie*. Den Haag: Planbureau voor de leefomgeving.
- Henst, C. D. M. (2014). *De participatiesamenleving in ontwikkeling* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=133963>
- Holdijk, A. (2017). *Bewoners in beweging. Een onderzoek naar effectieve prikkels en strategieën die Waterschap Aa en Maas kan inzetten om het gedrag van inwoners te beïnvloeden en zo klimaatadaptief te handelen te bevorderen*.
- Idverde. (2019, 19 november). Fijn dat er ook in onze buurt aan toekomstgerichte oplossingen wordt gewerkt!. Geraadpleegd op 14 juli 2021 van <https://www.idverde.nl/blogs/fijn-dat-er-ook-in-onze-buurt-aan-toekomstgerichte-oplossingen-wordt-gewerkt/>
- Informatiepunt Leefomgeving. (2020). *Participatie in de Omgevingswet*. Geraadpleegd op 14 mei 2021, van <https://iplo.nl/participatieomgevingswet/>

- Leeijen, R. (2013). *Burgers aan zet*. Geraadpleegd van <http://gemeenschapskracht.nl/wp-content/uploads/Burgers-aan-zet-een-onderzoek-naar-actief-burgerschap-in-Het-Groene-Woud-Ruud-LeeijenAutosaved.pdf>
- Maaskant, F. (2016). *Betrokken in Zuid* (Masterthesis). Geraadpleegd van <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/344707/Masterthesis%20FLOOR%20Maaskaant.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Ministerie van Algemene Zaken. (2020, 21 september). *Maatregelen bij watertekort en droogte*. Geraadpleegd op 1 juli 2021 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/droogte-en-hitte/maatregelen-watertekort-droogte>
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2014, 17 juni). *IenM Factsheet Omgevingswet*. Geraadpleegd op 7 april 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/documenten/publicaties/2014/06/17/ienm-factsheet-omgevingswet>
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2020, 22 september). *Omgevingswet*. Geraadpleegd op 7 mei 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet>
- Neil Adger, W., Arnell, N., & Tompkins, E. (2005). Successful adaptation to climate change across scales. *Global Environmental Change*, 15(2), 77-86. doi:10.1016/j.gloenvcha.2004.12.005
- Praamstra, W. H. (2018). *Van sturen naar faciliteren: Een verkennende studie naar uitnodigingsplanologie in de nieuwe Omgevingswet* (Doctoraal proefschrift).
- Raad van het Openbaar Bestuur (2012). *Loslaten in vertrouwen: Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Raad van Openbaar Bestuur. Den Haag.
- Reckien, D., Salvia, M., Heidrich, O., Church, J. M., Pietrapertosa, F., De Gregorio-hurtado, S., D'alonzo, V., Foley, A., Simoes, S. G., Lorencová, E. K., Orru, H., Orru, K., Wejs, A., Flacke, J., Olazabal, M., Geneletti, D., Feliu, E., Vasilie, S., Nador, C., & Dawson, R. (2018). *How are cities planning to respond to climate change? Assessment of local climate plans from 885 cities in the EU-28*. *Journal of cleaner production*, 191, 207-219. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.03.220>
- Regenboogbuurt. (2018a, juni 29). *Bodemdaling*. Geraadpleegd op 5 mei 2021 van <https://regenboogbuurt.info/thema-s/bodemdaling>
- Regenboogbuurt. (2018b, juni 29). *Hittestress*. Geraadpleegd op 7 mei 2021 van <https://regenboogbuurt.info/thema-s/hittestress>
- Regenboogbuurt. (2018c, juni 29). *Wateroverlast*. Geraadpleegd op 7 mei 2021 van <https://regenboogbuurt.info/thema-s/wateroverlast>
- Regenboogbuurt. (2018d, september 14). *Het project*. Geraadpleegd op 5 mei 2021 van

<https://regenboogbuurt.info/het-project>

- Reus, L. M. M. (2014). *Van verzorgingsstaat-professional naar civil society-professional*. (Masterthesis). Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Rietveld, P. (2010). Publiek en privaat initiatief bij klimaatadaptatie. *B En M*, 37(1), 29-43.
- Rotmans, J. (2018). *De Omgevingswet als transitie-opgave*. Stedennetwerk G40.
- Runhaar, H., Gilissen, H. K., Uittenbroek, C., Mees, H., & van Rijswick, M. (2014) *Publieke en private verantwoordelijkheden voor klimaatadaptatie: Een juridisch-bestuurlijke analyse en eerste beoordeling*. Utrecht University.
- Schulz, M., Scherpenisse, J., van der Steen, M., & van Twist, M. (2016). *Systematisch maatwerk. Green Deals als vorm van strategische netwerksturing*. Een essay van de nsob Denktank, Den Haag.
- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data: A guide to the principles of qualitative research*. London: SAGE.
- Smit, M. G. J. (2018). *Klimaatadaptatie bij groot onderhoud. Klimaatadaptatie*, 22–23.
- Stoker, G. (2006). Public Value Management: A New Narrative for Networked Governance? *The American Review of Public Administration*, 36 (1), p. 41-57.
- Van Buuren, A., Driessen, P., & Teisman, G. (2010). Inleiding: Klimaatbestendigheid als ruimtelijke en maatschappelijke opgave bouwstenen voor legitieme adaptatiestrategieën. *B En M : Tijdschrift Voor Beleid, Politiek En Maatschappij*, 37(1), 4-4.
- Van Buuren, A., & Poperink-Verkerk, J. V. (2014). Delta Governance Scenario's: Toekomstdenken als robuustheidstoets voor de governance van klimaatadaptatie.
- Van den Hurk, B., P. Siegmund en A. Klein Tank (red.)(2014), *KNMI'14: climate change scenarios for the 21st century – A Netherlands perspective*, De Bilt: KNMI.
- Van der Kolk, D. (2017). *Het klimaat verandert. Wat doen wij?* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <http://water-governance.nl/wp-content/uploads/2017/12/Masterthesis-Klimaatadaptatie.pdf>
- Van der Steen, M., Chin-A-Fat, N., van Twist, M., & Scherpenisse, J. (2014a). *Naar een ge(s)laagde strategie*.
- Van der Steen, M., Hajer, M., Scherpenisse, J., Van Gerwen, O. J., & Kruitwagen, S. (2014b). *Leren door doen: Overheidsparticipatie in een energieke samenleving*. Den Haag. Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB).
- Van der Steen, M., Van Buuren, A. (2017) *Doe maar gewoon: Aan de slag met de Omgevingswet door systematisch proberen*.

- Van der Steen, M., van Twist, M., Chin-A-Fat., N & Kwakkelstein, T. (2013). *Pop-up publiek waarde*. Den Haag: nsob.
- Vennix, J. (2011) *Theorie en praktijk van empirisch onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Verhulst, M. (2017). *Gemeente Etten-Leur wil haar inwoners vooral zelf de boontjes laten doppen*. (Masterthesis)
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2015). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Lemma.
- Wijnen, G., Renes, W., & Storm, P. (1999). *Projectmatig werken*. Het Spectrum.
- Wong, W. (2014). *Meer mensen, meer ideeën, meer oplossingen: Participatie in stedelijke ontwikkeling*. Geraadpleegd van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:58f53a34-c022-4ece-86f4-62cc747d8aab>.
- WUR, z.j. *Oorzaken Klimaatverandering*. Geraadpleegd op 20 april 2021 van <https://www.wur.nl/nl/artikel/Oorzaken-klimaatverandering-1.htm>
- Yin, R. (1989). *Case study research: design and methods*. London: Sage
Water governance, 12-18.

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewgide opdrachtgever Nijmegen

Deze interviewgide is gebruikt bij de interviews met de opdrachtgever van het project in de St. Annastraat in Nijmegen. Het interview is telefonisch zonder vooraf af te spreken afgenomen, waardoor er geen opname is gemaakt van dit interview. Deze interviewgide is gebruikt op 30 april 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier waarop de gemeente Nijmegen en de gemeente Almere hebben geparticipeerd in een klimaatadaptief project vergelijk. Dit gesprek zal dus gaan over de manier waarop de gemeente Nijmegen heeft geparticipeerd bij de herinrichting van de St. Annastraat.
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur tot drie kwartier in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Vindt u het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	
Initiatief	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe kwam het initiatief tot stand? • Welke partijen waren betrokken? → doorvragen naar rol gemeente Nijmegen • Wie had de regie? • In hoeverre hebben burgers een rol gehad in het tot stand komen van het initiatief?
Definitie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was het gewenste projectresultaat?

	<ul style="list-style-type: none"> • Wie hebben er een rol gespeeld in het bepalen van dit doel? • (Welke rol heeft de gemeente Nijmegen gespeeld in het bepalen van het doel?) • (In hoeverre heeft de gemeente ondersteuning geboden?) • Wie had de regie? → op welke manier? • In hoeverre hadden burgers een rol in het bepalen van de projectresultaten?
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe is het ontwerpproces gegaan? • Wie had hier inspraak? → Op welke manier? • Welke rol heeft de gemeente hierbij gespeeld? • Wie had de regie? → Op welke manier?
Voorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Welke voorbereidingen zijn getroffen om het project te realiseren? • Wie waren hierbij betrokken • (Wat was de rol van de gemeente Nijmegen?) • Wie had de regie? → Op welke manier?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe is de realisatie verlopen? • Wie waren erbij betrokken? • Hoe/ in hoeverre was de gemeente hierbij betrokken? • Wie had de regie? → Op welke manier?
EINDE	
Interview afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!

Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?
-----------------------------------	---

Bijlage 2: Interviewgide infra aannemer Regenboogbuurt Almere

Deze interviewgide is gebruikt bij het interview met de Infra aannemer van de herinrichting van de Regenboogbuurt in Almere. Deze interviewgide is gebruikt op 11 mei 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet benoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Is het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	Ik las dat jullie als infra aannemer verantwoordelijk zijn voor het ontwerp en de realisatie van het ontwerp binnen dit project. Hier wil ik het graag over hebben.
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als infra aannemer precies bij het ontwerpen van het project? • Welke partijen waren betrokken bij het ontwerpen van de herinrichting van de buurt? • Wat was de rol van de andere partijen in deze ontwerpfase? → Doorvragen naar rol gemeente Almere (hadden zij regie? Of gewoon ondersteunend? Of geen bemoeienis? Welke ondersteuning boden ze? Etc.) • Welke klimaatadaptieve maatregelen zijn ontworpen? Waarom specifiek die?

	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe ging het samenwerken met andere partijen tijdens de ontwerpfase? • Ik las dat het bouwteam voor elke fase van het project overlegt met buurtbewoners, hoe is dat in deze fase gegaan? • Wie had de regie?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als infra aannemer bij het realiseren van het project? • Welke partijen waren betrokken bij het ontwerpen van de herinrichting van de buurt? • Wat was de rol van andere partijen bij de realisatie? → Doorvragen naar rol gemeente Almere (hadden zij regie? Of gewoon ondersteunend? Of geen bemoeienis? Welke ondersteuning boden ze? Etc.) • Welke klimaatadaptieve maatregelen zijn er gerealiseerd? • Hoe ging het samenwerken met andere partijen tijdens de realisatie? • Hoe was het contact met buurtbewoners? Hadden zij ook inspraak? • Wie had de regie?
EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?

Bijlage 3: Interviewgide medewerker Idverde Regenboogbuurt

Deze interviewgide is gebruikt bij het interview met een medewerker van Idverde die bezig is met de herinrichting van de Regenboogbuurt in Almere. Deze interviewgide is gebruikt op 18 mei 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
U of Je?	
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Is het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	Ik las dat jullie kennis hebben over het groenontwerp van de Regenboogbuurt, en dan met name over de thema's wateroverlast en hittestress. Hier wil ik het dus graag over hebben.
Initiatief	<ul style="list-style-type: none"> • Door wie zijn jullie betrokken bij het project? • In welke fase van het project zijn jullie ingestroomd?
Definitie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was het gewenste projectresultaat van het project? • Wie hebben er een rol gespeeld in het bepalen van dit doel? • Welke rol had de gemeente Almere in het bepalen van het gewenste projectresultaat?

	<ul style="list-style-type: none"> • In hoeverre hadden bewoners een rol in het bepalen van de projectresultaten? • Waren de verhoudingen gelijk? • Wie had de regie? → op welke manier?
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als bedrijf bij het ontwerpen van het project? • Welke partijen waren er nog meer betrokken? • Welke rol hebben de andere partijen gespeeld in het ontwerp? • Welke rol heeft de gemeente hierbij gespeeld? → doorvragen over gemeente Almere • Op welke manier zijn inwoners betrokken geweest bij het ontwerp? • Wie had de regie? → Op welke manier?
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Welke stappen hebben jullie ondernomen om de realisatie van de ontwerpen zo vlekkeloos mogelijk te laten verlopen? • Wie waren hierbij betrokken? • Wat was de rol van de gemeente bij de voorbereidingen van de realisatie? • Wie had de regie? → Op welke manier?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Welke partijen waren er nog meer betrokken bij de realisatie? • Welke rol hebben de andere partijen gespeeld? • Hoe/ in hoeverre was de gemeente Almere hierbij betrokken? • Hoe was het contact met buurtbewoners? Hadden zij ook inspraak? Op welke manier? • Wie had de regie? → Op welke manier?
EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?

Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?

Bijlage 4: Interviewgide projectleider herinrichting St. Annastraat

Onderstaande interviewgide is gebruikt tijdens het interview met de projectleider van de herinrichting van de St. Annastraat in Nijmegen. Deze interviewgide is gebruikt op 19 mei 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
U of je?	Vindt u het fijner als ik u met 'u' aanspreek of met 'je'?
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur tot drie kwartier in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Is het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	
Initiatief	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe kwam het initiatief tot stand? • Welke rol had de gemeente Nijmegen bij het tot stand komen van het initiatief? • In hoeverre hebben andere partijen een rol gehad in het tot stand komen van het initiatief? Op welke manier? • In hoeverre hebben burgers een rol gehad in het tot stand komen van het initiatief? • Wie had de regie? → Op welke manier?

Definitie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was volgens de gemeente Nijmegen het gewenste projectresultaat? • Welke rol heeft de gemeente gespeeld in het bepalen van het doel? • Welke rol hebben andere partijen gehad in het bepalen van het doel? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? → Op welke manier?
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe was de rol van de gemeente Nijmegen bij het ontwerpen van het project? • Welke partijen hadden nog meer een rol? → Hoe zag die rol er uit? • Hadden inwoners ook een rol bij het ontwerpen? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? Op welke manier?
Voorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Welke stappen zijn ondernomen om de realisatie zo vlekkeloos mogelijk te laten verlopen op het gebied van klimaatadaptatie? • Hoe was de gemeente Nijmegen hierbij betrokken? • Welke andere partijen hadden een rol? → Hoe zag die rol er uit? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie in het voorbereiden?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe is de realisatie verlopen? • Wie waren erbij betrokken? → Op welke manier? • Hoe was de gemeente Nijmegen hierbij betrokken? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? → Op welke manier?

EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?

Bijlage 5: Interviewgide projectmanager Regenboogbuurt

Deze interviewgide is gebruikt tijdens het interview met de projectmanager van de herinrichting van de Regenboogbuurt. Deze interviewgide is gebruikt bij het interview op 20 mei 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
U of je?	Vindt u het fijner als ik u met 'u' aanspreek of met 'je'?
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur tot drie kwartier in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Is het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	
Initiatief	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe kwam het initiatief om de Regenboogbuurt aan te pakken tot stand? • Welke rol had de gemeente Almere bij het tot stand komen van het initiatief? • In hoeverre hebben andere partijen een rol gehad in het tot stand komen van het initiatief? Op welke manier? • In hoeverre hebben bewoners een rol gehad in het tot stand komen van het initiatief? • Wie had de regie? → Op welke manier?

	<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer werd het bouwteam gevormd? Waarom is gekozen voor een bouwteam?
Definitie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was volgens de gemeente het gewenste projectresultaat? • Welke rol heeft de gemeente gespeeld in het bepalen van het doel? • Welke rol hebben andere partijen gehad in het bepalen van het doel? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? → Op welke manier?
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe was de rol van de gemeente Almere bij het ontwerpen van het project? • Welke partijen hadden nog meer een rol? → Hoe zag die rol er uit? • Hadden inwoners ook een rol bij het ontwerpen? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? Op welke manier?
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Welke stappen op het gebied van klimaatadaptatie zijn ondernomen om de realisatie zo vlekkeloos mogelijk te laten verlopen? • Hoe was de gemeente Almere hierbij betrokken? • Welke andere partijen hadden een rol? → Hoe zag die rol er uit? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie in het voorbereiden?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe is de realisatie verlopen? • Wie waren erbij betrokken? → Op welke manier? • Hoe was de gemeente hierbij betrokken? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch?

	<ul style="list-style-type: none"> • Wie had de regie? → Op welke manier?
Overig	Heeft de gemeente wat afstand van het initiatief genomen en de overige partijen uit het bouwteam zelf dingen uit laten zoeken?
EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?

Bijlage 6: Interviewgide beleidsadviseur klimaatadaptatie gemeente Nijmegen

De onderstaande interviewgide is gebruikt tijdens het interview met de Beleidsadviseur klimaatadaptatie van de gemeente Nijmegen. Deze interviewgide is gebruikt op 28 mei 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
U of je?	Vindt u het fijner als ik u met 'u' aanspreek of met 'je'?
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur tot drie kwartier in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Is het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	
Klimaatadaptatie	<ul style="list-style-type: none"> • Welke problemen speelden er in de St. Annastraat waardoor klimaatadaptatie nodig was? • Welke maatregelen zijn hiervoor genomen? • Hoe wordt er naar klimaatadaptatie gekeken binnen een project? • Heeft de gemeente regels omtrent klimaatadaptatie? Welke? • Wanneer werd duidelijk dat klimaatadaptatieve maatregelen nodig waren in de St. Annastraat? Hoe ging dit?

Initiatieffase/ definitiefase	<ul style="list-style-type: none"> • Welke partijen zijn er betrokken geweest bij het initiëren van deze klimaatadaptieve maatregelen? Op welke manier? • Wie had hier de regie? Op welke manier? • Wat was volgens de gemeente Nijmegen het gewenste projectresultaat op het gebied van klimaatadaptatie? • Welke rol heeft de gemeente gespeeld in het bepalen van het doel? • In hoeverre hebben andere partijen een rol gespeeld in het bepalen van dit doel? • Wie had de regie?
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe was de rol van de gemeente Nijmegen bij het ontwerpen van de klimaatadaptieve maatregelen in het project? • Welke partijen hadden nog meer een rol? → Hoe zag die rol er uit? • Hadden inwoners ook een rol bij het ontwerpen? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? Op welke manier?
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Welke stappen zijn ondernomen om de realisatie van de klimaatadaptieve maatregelen zo vlekkeloos mogelijk te laten verlopen op het gebied van klimaatadaptatie? • Hoe was de gemeente Nijmegen hierbij betrokken? • Welke andere partijen hadden een rol? → Hoe zag die rol er uit? • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie in het voorbereiden?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Welke onderdelen uit het ontwerp van de klimaatadaptieve maatregelen zijn uiteindelijk ook echt gerealiseerd? • Wie waren er betrokken bij de realisatie? → Op welke manier? • Hoe was de gemeente Nijmegen hierbij betrokken?

	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe waren de verhoudingen tussen de verschillende partijen? Gelijk aan elkaar of hiërarchisch? • Wie had de regie? → Op welke manier?
EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?

Bijlage 7: Interviewgide projectleider groot onderhoud Dusseldorp

Deze interviewgide is gebruikt tijdens het interview met de projectleider groot onderhoud van infra-aannemer Dusseldorp die een rol heeft gespeeld tijdens de herinrichting van de Regenboogbuurt. Deze interviewgide is gebruikt bij het interview op 3 juni 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Is het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	Ik las dat jullie als infra aannemer verantwoordelijk zijn voor het ontwerp en de realisatie van het ontwerp binnen dit project. Hier wil ik het graag over hebben.
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als infra aannemer precies bij het ontwerpen van het project? • Welke partijen waren betrokken bij het ontwerpen van de herinrichting van de buurt? • Wat was de rol van de andere partijen in deze ontwerpfase? → Doorvragen naar rol gemeente Almere (hadden zij regie? Of gewoon ondersteunend? Of geen bemoeienis? Welke ondersteuning boden ze? Etc.)

	<ul style="list-style-type: none"> • Welke klimaatadaptieve maatregelen zijn ontworpen? Waarom specifiek die? • Wat was de rol van buurtbewoners in de ontwerpfase? → doorvragen • Wie had de regie?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als infra aannemer bij het realiseren van het project? • Welke partijen waren betrokken bij het ontwerpen van de herinrichting van de buurt? • Wat was de rol van andere partijen bij de realisatie? → Doorvragen naar rol gemeente Almere (hadden zij regie? Of gewoon ondersteunend? Of geen bemoeienis? Welke ondersteuning boden ze? Etc.) • Welke klimaatadaptieve maatregelen zijn er gerealiseerd? • Hoe ging het samenwerken met andere partijen tijdens de realisatie? • Hoe was het contact met buurtbewoners? Hadden zij ook inspraak? • Wie had de regie?
EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?

Bijlage 8: Interviewgide realisatiemanager Heijmans

Deze interviewgide is gebruikt bij het interview met realisatiemanager van Heijmans, de aannemer van de herinrichting van de St. Annastraat. Deze interviewgide is gebruikt tijdens het interview op 15 juni 2021.

INLEIDING	
Intro	Het is heel fijn dat u deel wilt nemen aan mijn onderzoek en dat u hier tijd voor vrij maakt. Bedankt daarvoor.
Onderwerp aangeven	Op dit moment schrijf ik mijn bachelorscriptie waarin ik de manier wil onderzoeken hoe verschillende partijen een rol hebben gespeeld bij een project en dit wil vergelijken met wat er in de Omgevingswet staat wat betreft participatie
Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Uw naam wordt niet genoemd bij het uitwerken van de gegevens. Op deze manier kan niemand achterhalen wat u precies heeft gezegd in dit gesprek. Ik zal het op een manier verwerken waardoor de informatie niet te herleiden is.
Als de respondent wil stoppen	U kunt op elk moment aangeven dat u wilt stoppen met het interview. We stoppen dan direct.
Duur	Het interview zal ongeveer een half uur in beslag nemen. Het kan ook zo zijn dat het korter duurt wanneer we zijn uitgesproken of wanneer u eerder wilt stoppen.
Toestemming opnemen	Vindt u het goed als ik dit gesprek opneem? Op deze manier kan ik het later gemakkelijk uitschrijven waardoor ik de resultaten beter kan verwerken.
MIDDENSTUK	Uit mijn vorige interviews met de gemeente Nijmegen heb ik vernomen dat jullie als aannemer zijn betrokken bij het ontwerp en de realisatie van het ontwerp binnen dit project. Hier wil ik het dus ook graag over hebben.
Ontwerp	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als aannemer precies bij het ontwerpen van het project? • Wat was de rol van de gemeente Nijmegen bij het ontwerpen van het project? • Zijn burgers ook betrokken bij het ontwerpen van de herinrichting? Zo ja, op welke manier? • Hoe was de samenwerking tijdens de ontwerpfase?

	<ul style="list-style-type: none"> • Wie had de regie tijdens het ontwerpproces? Op welke manier?
Realisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was jullie rol als aannemer bij het realiseren van de herinrichting? • Wat was de rol van de gemeente tijdens het realiseren van de herinrichting? • Wat was de rol van burgers tijdens het realiseren van de herinrichting? • Op welke manier is er gecommuniceerd met de bewoners? • Hoe ging het samenwerken met andere partijen tijdens de realisatie? • Wie had de regie tijdens de realisatie? Op welke manier?
EINDE	
Afsluiten	Is er nog iets wat u wilt toevoegen aan dit gesprek? Dingen die niet aanbod zijn gekomen die wel belangrijk zijn om te bespreken?
Eindresultaat	Zou u het eindresultaat van mijn scriptie willen zien? Zo ja, waar kan ik deze te zijner tijd naartoe sturen?
Bedanken	Dankuwel voor uw deelname aan dit gesprek en de tijd die u hiervoor heeft genomen. Ik ben erg blij met de antwoorden die zijn gegeven en ik kan hier goed mee vooruit!
Andere contactpersonen	Kent u misschien nog anderen die ik over dit project kan interviewen?